

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Mosaiikki-projektin vaikutusten arviointia

”Kun lähtee umpihankeen tekemään, niin ei tuu
niin hirveen paljon sitä jälkeä”

Hopeakoski, Anu-Mari

2016 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Mosaiikki-projektin vaikutusten arviointia
”Kun lähtee umpihankeen tekemään,
niin ei tuu niin hirveen paljon sitä jälkeä”

Anu-Mari Hopeakoski
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Kesäkuu, 2016

Anu-Mari Hopeakoski

**Mosaiikki-projektin vaikutusten arviointia
”Kun lähtee umpihankeen tekemään, niin ei tuu niin hirveen paljon sitä jälkeä”**

Vuosi 2016 Sivumäärä 53

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli arvioida Mosaiikki-projektin toisen vaiheen vaikutuksia. Mosaiikki-projekti oli maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontaprojekti. Arvioin projektin vaikutuksia siinä mukana olleiden yhteistyötahojen eli maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden näkökulmasta. Kysyin yhteistyötahojen työntekijöiltä kokemuksia projektin vaikutuksista heidän työhönsä maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen tukemisessa. Opinnäytetyön tilaaja oli Mosaiikki-projekti. Opinnäytetyön tuloksia on hyödynnetty Mosaiikki-projektin lopuarvioinnissa, projektin hyvien käytäntöjen juurruttamistyössä sekä tulevien hankkeiden ja kehittämiskohteiden suunnittelussa.

Opinnäytetyöni teoreettiset käsitteet ja viitekehys perustuvat Mosaiikki-projektin lisäksi maahanmuuttoon, kotoutumislakiin, kotoutumiseen, työllistymiseen sekä näihin teemoihin liittyviin hankkeisiin ja tutkimuksiin. Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus. Tiedon keruumenetelmänä käytin laadullista puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastateltavani olivat Mosaiikki-projektiin osallistuneiden yhteistyötahojen työntekijöitä. Haastatteluja oli kuusi ja ne toteutettiin yksilöhaastatteluina. Litteroin haastattelut sanasta sanaan ja käytin niiden analysoinnissa teoriaohjaavaa sisällönanalyysia.

Opinnäytetyöni tulosten perusteella Mosaiikki-projektin vaikutuksista tärkeimpiä ovat maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden yhteistyön monipuolistuminen, maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalveluiden lisääntyminen sekä monikulttuurisen kohtaamispaikan perustaminen. Mosaiikki-projektilla oli myös merkittävä rooli projektissa mukana olleiden kuntien eli Hyvinkään ja Nurmijärven sekä Riihimäen, Hausjärven ja Lopen alueellisen kotouttamisohjelman uudistamisessa. Mosaiikki-projekti on ollut hyvä alku maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen edistämiseksi tehtävässä työssä, vaikka maahanmuuttajatyön kehittämisessä onkin vielä paljon tehtävää.

Asiasanat: maahanmuutto, kotoutuminen, työllistyminen, kotoutumista tukevat toimenpiteet ja palvelut

Anu-Mari Hopeakoski

**An Evaluation of the Impact of the “Mosaiikki” Project
(Making your own path isn't as effective as using a ready made one)**

Year	2016	Pages	53
------	------	-------	----

The purpose of my thesis was to evaluate the impact of the “Mosaiikki” project. “Mosaiikki” project was a guidance and advice project for immigrants. I evaluated the impact of the project from a perspective of employees working with immigrants. I asked how employees consider the impact of the “Mosaiikki” project relating to work integration and promotion of employment. The request for this research came from the “Mosaiikki” project itself. The results of this evaluation were used in the final report of the project and also to increase information and provide proposals for development of the work on integration and following projects.

The theoretical approach in my thesis was immigration, integration, employment, the Act on the Promotion of Immigrant Integration and other projects on subject of immigration. My thesis was a qualitative study. The interviewing method I used can be described as a semi-structured interview where questions were arranged beforehand. I interviewed six employees working with immigrants. I transcribed interviews word for word and analyzed them by using content analysis.

The results of my study show that the most important impact of project is the development of the cooperation between employees working with immigrants, development of advisory and guidance services for immigrants and the establishment of a multicultural place where different types of events and courses can be organised. These all have been established as permanent practices and services. The important outcome of project is also integration programmes which have been formulated for Hyvinkää and Nurmijärvi and a regional one for Riihimäki, Loppi and Hausjärvi. There is still a lot to do on promotion of integration and employment but this “Mosaiikki” project has been a good start.

Keywords: immigration, integration, employment, practices and services on promotion of integration

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Tutkimuksen lähtökohdat.....	7
2.1	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimustehtävä	7
2.2	Mosaiikki-projekti	7
2.3	Maahanmuutto Suomessa	10
2.4	Kotoutuminen.....	14
2.5	Työllistyminen	17
3	Tutkimuksen toteutus	19
3.1	Tutkimusote, menetelmä ja aineisto	19
3.2	Aineiston keruu ja analysointi	20
3.3	Tutkimuksen pätevyys.....	27
4	Mosaiikki-projektin vaikutukset maahanmuuttajatyöhön.....	28
4.1	Keskustelu	28
4.2	Yhteistyö.....	29
4.3	Toimenpiteet ja palvelut	30
4.4	Osaaminen.....	34
4.5	Asenteet	36
5	Johtopäätöksiä	37
	Lähteet	41
	Kuviot..	44
	Taulukot	45
	Liitteet.....	46

1 Johdanto

Maahanmuuttajien määrät alkoivat kasvaa Suomessa 1990-luvun alussa. Ensimmäinen kotoutumista koskeva laki, laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999), astui voimaan vuonna 1999. Samoihin aikoihin maahanmuuton syyt alkoivat monipuolistua turvapaikanhausta ja perhesyistä myös työ- ja opiskeluperäisiksi. Muuttuneeseen tilanteeseen ja maahanmuuttopolitiikkaan tuli tarvetta vastata kotoutumislakia uudistamalla. (Kohti nykyistä kotoutumislakia e.a.) Uuden kotoutumislain myötä maahanmuuttajatyön käytäntöä tuli kehittää vastaamaan uutta lakia. Uuden lain eli lain kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) oleellimmat muutokset ovat kotoutumisen toimenpiteiden kohdistaminen kaikkiin maahanmuuttajiin maahantulositystä riippumatta sekä panostaminen alkuvaiheen ohjaukseen. ALPO-tukirakenne oli valtakunnallinen maahanmuuttajien alkuvaiheen ohjauksen palveluita kehittävä hanke, jonka tarkoitus oli tukea alueellisia hankkeita. Mosaiikki-projekti oli yksi näistä alueellisista hankkeista. (ALPO-tukirakenteesta opittua... 2014, 6, 53.)

Opinnäytetyöni aihe on Mosaiikki-projektin toisen vaiheen vaikutusten arviointi. Mosaiikki-projekti oli alueellinen maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontaprojekti, joka toteutettiin 1.10.2008-31.12.2014. Projektin toinen vaihe toteutui 1.3.2011-31.5.2014 ja jatkoaika 1.6.2014-31.12.2014. Arvioin projektin vaikutuksia maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden näkökulmasta keräämällä tietoa heidän kokemuksistaan. Tutkimuskysymykseni oli: Miten Mosaiikki-projekti on vaikuttanut maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen tukemiseen tehtävään maahanmuuttajatyöhön? Opinnäytetyön tilaaja oli Mosaiikki-projekti. Mosaiikki-projektin arviointi opinnäytetyöni aiheena liittyy yhteiskunnalliseen ilmiöön, jossa arviointien merkitys ja tarve on kasvanut, kun julkisten varojen rahoittamilta hyvinvointipalveluja tuottavilta organisaatioilta edellytetään tehokkuutta, taloudellisuutta, toimivuutta, hyviä käytäntöjä ja vaikuttavuutta (ks. Virtanen 2007, 14-15). Opinnäytetyön tuloksia onkin hyödynnetty projektin hyvien käytäntöjen juurruttamistyön sekä tulevien hankkeiden ja kehittämiskohteiden suunnittelun lisäksi Mosaiikki-projektin loppuarvioinnissa.

Opinnäytetyöni alussa kerron opinnäytetyön tarkoituksen, tavoitteet ja tutkimustehtävän, minkä jälkeen kirjoitan tutkimukseni muista lähtökohdista, Mosaiikki-projektista ja sen yhteiskunnallisesta taustasta eli maahanmuutosta Suomessa, maahanmuuttohallinnosta ja -politiikasta, kotoutumista koskevasta lainsäädännöstä sekä kotoutumisen ja työllistymisen teoriasta. Seuraavaksi kerron valitsemastani tutkimusotteesta, -menetelmästä ja -aineistosta, jonka jälkeen kuvaan aineiston keräämisen ja analysoinnin käytännön toteutusta ja pohdin opinnäytetyöni pätevyyttä. Arviointitutkimuksen tulokset esittelen peilaten niitä muihin maahanmuuttotyön hankkeista tehtyihin raportteihin ja selvityksiin. Tutkimukseni eettisyyttä ja

luotettavuutta käsittelen raportissani kunkin asian yhteydessä. Lopuksi pohdin opinnäytetyöni johtopäätöksiä, projektin ja opinnäytetyöni onnistumista sekä hyödynnettävyyttä.

2 Tutkimuksen lähtökohdat

2.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimustehtävä

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää Mosaiikki-projektin toisen vaiheen vaikutuksia maahanmuuttajatyöhön maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden kokemusten näkökulmasta. Vaikutusten arviointi perustuu projektille asetettuihin tavoitteisiin. Varsinaisia työntekijöiden työhön kohdistuvia tavoitteita projektissa olivat maahanmuuttajatyötä tekevien verkostoitumisen edistäminen, maahanmuuttotyön kehittäminen, hyvien käytäntöjen levittäminen ja juurruttaminen sekä työntekijöiden tukeminen ja neuvonta maahanmuutto- ja monikulttuurisuusasioissa. Opinnäytetyön tehtävänä on vastata kysymykseen: Miten Mosaiikki-projekti on vaikuttanut maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen tukemiseen tehtävään maahanmuuttajatyöhön? Tähän kysymyksen etsitään vastauksia seuraavien tarkentavien kysymyksien avulla:

- Miten Mosaiikki-projekti on vaikuttanut maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden verkostoitumiseen ja yhteistyöhön?
- Miten Mosaiikki-projektin kehittämät työkalut ja -menetelmät ovat vaikuttaneet maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden tekemään maahanmuuttajatyöhön?
- Miten Mosaiikki-projekti on vaikuttanut maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden osaamiseen?
- Miten maahanmuuttajatyötä tulisi projektin jälkeen kehittää niin, että se tukisi paremmin maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä?

Arvioinnin tekemisen tavoitteena on selvittää, vastasiko projektin saavutukset maahanmuuttajatyön kehittämisen tarpeeseen, saavuttiko se projektille asetetut tavoitteet ja mitä Mosaiikki-projektin toimintoja tulisi jatkaa (ks. Robson 2000, 74-77). Tämän arvioinnin hyödynsääjia ovat projektin rahoittajat sekä projektin toiminnasta vastuussa olevat henkilöt, jotka ovat kiinnostuneita projektin onnistumisesta, sen hyvistä käytännöistä sekä maahanmuuttaja- ja monikulttuurisuustyön parantamisesta.

2.2 Mosaiikki-projekti

Mosaiikki-projekti oli yksi hanke yli 40 muun alueellisen hankkeen joukossa, joiden tehtävänä oli kehittää maahanmuuttajien alkuvaiheen ohjausta ja neuvontaa Euroopan sosiaalirahaston eli ESR:n rakennerahastokaudella 2007-2013. Näiden alueellisten hankkeiden valtakunnallisena koordinoijana ja tukena toimi ALPO - Suomeen muuttaneiden alkuvaiheen ohjaus ja osaamisen kehittäminen -tukirakenne. ALPO-tukirakenne oli työ- ja elinkeinoministeriön hallin-

noima valtakunnallinen Manner-Suomen kehittämisohjelma, joka toteutettiin Euroopan sosiaalirahaston ohjelmakaudella 2007-2013. ALPO-tukirakenne toteutettiin 26.5.2008-31.12.2014 ja sen tavoitteena oli nopeuttaa maahanmuuttajien työllistymistä ja parantaa maahanmuuttajien viranomaisilta saamaa tukea kotoutumisessa ja työllistymisessä maahanmuuton alkuvaiheeseen panostaen. ALPO-tukirakenne pyrki ratkaisemaan käytännön toiminnan tasolla samoja ongelmia, jotka olivat kotoutumislain uudistuksen taustalla. ALPO-tukirakenne onkin toiminut 1.9.2011 voimaan tulleen uuden kotoutumislain (30.12.2010/1386) rinnalla aina lain valmisteluvaiheesta toimeenpanoon asti kehittäen lain sisällön toteutumista käytännön maahanmuuttajatyössä. (ALPO-tukirakenteessa opittua... 2014, 4-5, 8.)

Mosaiikki-projekti oli Euroopan sosiaalirahaston ja projektiin osallistuneiden kuntien rahoittama maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontaprojekti. Mosaiikin päätoteuttaja oli Hyria koulutus Oy ja osatoteuttaja Riihimäen aikuislukio. Projektin ensimmäinen vaihe toteutui 1.10.2008-28.2.2011 yhteistyössä Hyvinkään, Riihimäen, Hausjärven, Lopen ja Nurmijärven kuntien maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden kanssa. Mosaiikki-projekti jatkui 1.3.2011-31.5.2014 toisella vaiheella. Toisessa vaiheessa mukana olivat Hyvinkään, Riihimäen ja Nurmijärven kuntien yhteistyötahot. Projektin toinen vaihe sai vielä jatkoaikaa 31.12.2014 saakka. Jatkoajan toimijakuntana oli Hyvinkää. (Lehtonen 2012; Pyylehto 2013; Pyylehto 2014.) Opinnäytetyön arviointitutkimus kohdistuu Mosaiikki-projektin toiseen vaiheeseen.

Projektin toisen vaiheen varsinaisena kohderyhmänä olivat Hyvinkään, Riihimäen ja Nurmijärven kaikki aikuiset maahanmuuttajat maahantuloperusteesta ja maassaoloajasta riippumatta. Lisäksi kohderyhmänä olivat maahanmuuttajatyötä tekevät viranomaiset, seurakunnat ja kolmas sektori, koulutusta tarjoavat organisaatiot sekä maahanmuuttajia työllistävät yritykset ja työnantajat. Projekti tavoitti myös sellaisia maahanmuuttajia, jotka olivat aikaisemmin jääneet ohjauksen ja neuvonnan ulkopuolelle. Tällaisia ryhmiä olivat esimerkiksi EU-maista suoraan töihin tai työnhakuun tulleet kansalaiset sekä kotona lapsiaan hoitaneet naiset. (Pyylehto 2014, 5-6.)

Mosaiikki-projektin työntekijöitä olivat projektipäällikkö, työhönvalmentaja sekä ohjaus- ja neuvontatyötä tekevä osa-aikainen työntekijä Riihimäen aikuislukiossa (Pyylehto 2013, 2). Mosaiikki-projektin toiminnassa mukana olleita yhteistyötahoja olivat Hyria koulutus Oy, Riihimäen aikuislukio, kuntien toimijat, TE-toimistot, Pohjois-Uudenmaan työvoiman palvelukeskus, seurakunnat, Hyvinkään-Riihimäen Seudun Ammattikoulutussäätiö (HRAKS), Hyvinkään Yrittäjät ry sekä kolmannelta sektorilta Suomen Punaisen Ristin Hyvinkään osasto ja Hyvinkään Akateemiset Naiset ry. (Lehtonen 2012; Pyylehto 2013; Pyylehto 2014.)

Mosaiikki-projektin lähtökohtana oli maahanmuuttajien syrjäytymisen ehkäiseminen erityisesti työllistymistä edistämällä. Projektin toisen vaiheen keskeisimpiä tavoitteita olivat maa-

hanmuuttajien ohjauksen kehittäminen sekä matalakynnyksisen ohjaus- ja neuvontapisteen perustaminen, kehittäminen ja juurruttaminen. Tavoitteena oli myös maahanmuuttajien kotouttamistyön koordinoiminen, kuntien kotoutumishjelmien päivittämisessä konsultoiminen, maahanmuuttajatyötä tekevien toimijoiden osaamisen lisääminen ja verkostoitumisen edistäminen yli hallintorajojen. Erityisesti yhteistyötä toivottiin työ- ja elinkeinotoimistojen kanssa. Maahanmuuttajien työllistymistä pyrittiin edistämään työhönvalmennuksella ja työllistymistä edistävillä toimenpiteillä. Maahanmuuttajien työllistämisen kynnystä oli tarkoitus mataltaa työnantajien ja työyhteisöjen monikulttuurisen osaamisen parantamisella. Yritysyhteistyöllä tavoiteltiin yritysten tarpeiden ja maahanmuuttajien osaamisen parempaa kohtaamista. Vuoden 2014 yksi tärkeimmistä tavoitteista oli Monikulttuurisen kohtaamispaikan perustaminen. Monikulttuurisen kohtaamispaikan tarkoituksena on edistää kotoutumista lisäämällä alueella tapahtuvaa kulttuurien kohtaamista. (Euroopan sosiaalirahaston (ESR)... e.a.)

Projekti käynnisti noin kerran kuukaudessa kokoontuvan maahanmuuttaja-asiakasasioiden työryhmän, johon osallistui maahanmuuttajien kanssa työtä tekeviä työntekijöitä kaupungin eri hallinnon aloilta, TE-toimistosta, seurakunnasta, HRAKS:sta, kolmannelta sektorilta ja Mosaiikki-projektista. Kaupungin maahanmuuttajatyön kehittämisen työryhmä oli kokoontunut jo ennen Mosaiikki-projektia, mutta hankkeen myötä tähän työryhmään osallistui myös projektin edustajia. Kaupungin maahanmuuttajatyön kehittämisen työryhmä kokoontui kerran tai pari kertaa vuodessa ja sen rooli oli yleisluonteinen. Ryhmään osallistui kaupungin eri hallinnonalojen, työhallinnon sekä poliisin ja Kelan edustajia. Kotouttamistyön ohjausryhmä perustettiin kotouttamishjelman laatimisen työskentelyä ohjaamaan. Sekä maahanmuuttaja-asiakasasioiden työryhmän että kotouttamistyön ohjausryhmän koordinaattorina toimi Mosaiikki-projektin projektipäällikkö.

Projektin toisen vaiheen ensimmäisenä toimintavuotena 2011 käynnistettiin matalan kynnyksen Ohjaamo - tietoa opiskelusta ja työelämästä tukemaan asiakkaiden työllistymistä. Ohjaamo tarjosi tietoa, ohjausta ja neuvontaa kantaväestölle, maahanmuuttajille ja yrityksille. Ohjaamon toiminta suunniteltiin yhteistyössä ESR-rahoitteisten Opin Ovi Osaamiseen (2012) ja KoutsiHäme... (2012) -projektien kanssa. Vuoden 2011 aikana ohjaamon asiakkaista 65 % oli äidinkieleltään muita kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvia. Vuonna 2011 Mosaiikki-projekti käynnisti myös maahanmuuttaja-asiakasasioiden työryhmän ja osallistui Hyvinkään kaupungin maahanmuuttajatyön kehittämisen työryhmän tapaamisiin. Lisäksi Mosaiikki-projekti aloitti vuonna 2011 ryhmämuotoisen työhönvalmennuksen ja päivitti projektin ensimmäisessä vaiheessa toteutetut kaupungin verkkosivustot maahanmuuttajille. (Lehtonen 2012, 2-5.)

Opin Ovi Osaamiseen ja KoutsiHäme -hankkeiden toiminnan päättyessä toukokuussa 2012 Ohjaamon ohjaus- ja neuvontatyön kohderyhmäksi jäi pelkästään maahanmuuttaja-asiakkaat.

Vuonna 2012 käynnistettiin Hyvinkäällä ja Nurmijärvellä sekä Riihimäen, Lopen ja Hausjärven alueella kotouttamisohjelmien laatimiseen työryhmiä, joiden koollekutsujana projekti toimi. (Pyylehto 2013, 2-3.)

Vuonna 2013 projekti ohjasi kotouttamisohjelmia työstäviä työryhmiä. Kotouttamisohjelman päivityksellä kotouttamisen palvelut tuli saada vastaamaan 1.9.2011 voimaan tullutta uutta kotoutumislakia eli Lakia kotoutumisen edistämisestä (30.12.2010/1386). Ryhmämuotoisen työhönvalmennuksen tilalla aloitettiin työkokeilussa olevien maahanmuuttajien suomen kielen kurssi. Kurssi kokoontui kerran viikossa puoli päivää kerrallaan. Vuonna 2013 projekti järjesti kolme monikulttuurisuuskoulutusta kuntien viranomaisille. Koulutuspaketit ostettiin ulkopuoliselta palvelun tarjoajalta Axxell Oy:ltä. Lisäksi vuonna 2013 otettiin käyttöön maahanmuuttajille tarkoitetut Oma kortit. Viranomaisten oli tarkoitus kerätä Oma korttiin maahanmuuttajalle tärkeitä yhteystietoja. (Pyylehto 2014, 2-4.)

Vuonna 2014 projekti perusti Hyvinkäälle monikulttuurisen kohtaamispaikka Mosaiikin. Samana vuonna Ohjaamo-palvelu siirtyi kohtaamispaikan tiloihin. Ohjaamo-toiminnan lisäksi kohtaamispaikassa aloitti matalakynnyksinen ohjaus- ja neuvontapiste maahanmuuttajille. Ohjaus- ja neuvontapisteessä opastettiin tavanomaisissa arjen asioissa suomeksi, englanniksi ja venäjäksi neljänä päivänä viikossa neljä tuntia päivässä. Tätä neuvontapistettä hoitamaan Hyvinkään kaupunki palkkasi palkkatuetun maahanmuuttajataustaisen työntekijän. Kohtaamispaikka Mosaiikissa järjestettiin vuonna 2014 monikulttuurista perhekahvilaa sekä suomen kielen, naisten ja työelämän suomea -kerhoja. Kohtaamispaikan tiloja voitiin myös lainata monikulttuuriseen toimintaan. (Euroopan sosiaalirahaston (ESR)... e.a.)

2.3 Maahanmuutto Suomessa

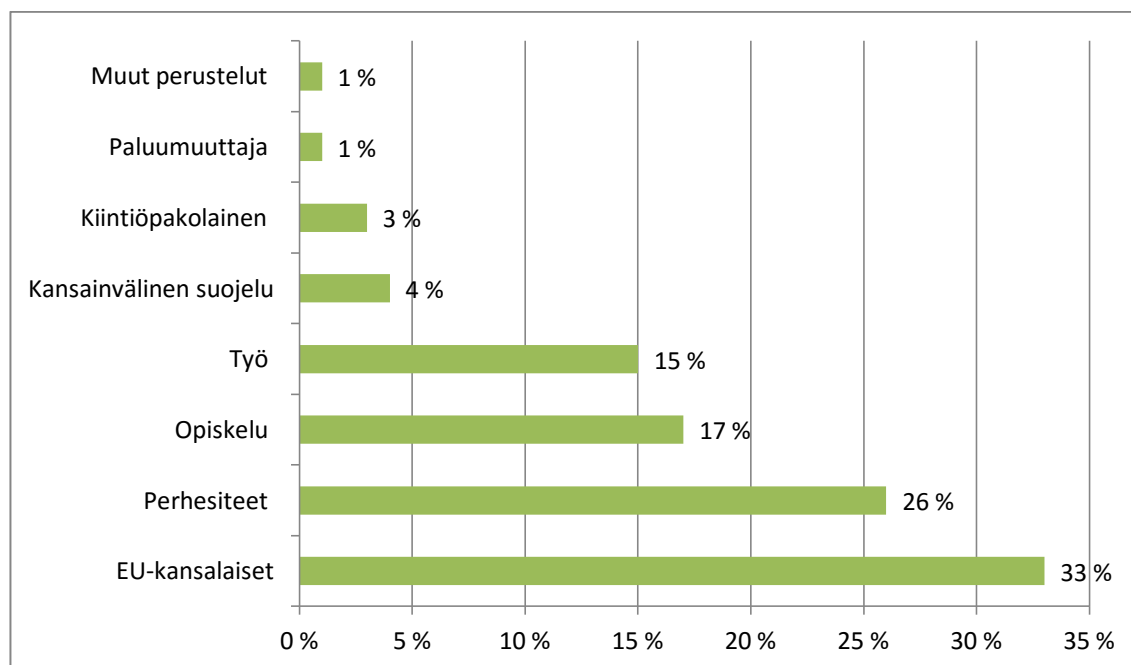
Maahanmuuttajaksi kutsutaan ulkomaalaista henkilöä, joka on muuttanut asumaan Suomeen pysyvästi. Ulkomaalainen on Suomessa asuva henkilö, jolla ei ole Suomen kansalaisuutta. Pysyvästi Suomessa asuvalla tarkoitetaan henkilöä, joka on rekisteröinyt oleskeluoikeutensa tai jolle on myönnetty oleskelulupa. (Räty 2002, 11-12.)

Oleskelulupa voidaan myöntää opiskelun, työn tai perhesiteen perusteella (Räty 2002, 12). Oleskelulupa myönnetään määräaikaisena tai pysyvänä, kuitenkin niin, että ensimmäinen oleskelulupa on aina määräaikainen. Määräaikaiset oleskeluluvat ovat joko tilapäisiä tai jatkuvia maassa oleskelun syistä riippuen. Tilapäinen oleskelulupa voidaan myöntää yhdeksi vuodeksi, jatkuva neljäksi vuodeksi kerrallaan. Pysyvän oleskeluluvan voi saada neljä vuotta jatkuneen yhtäjaksoisen määräaikaisen oleskelun jälkeen. (Oleskelun voimassaolo ja... 2016.) EU:n ja ETA:n jäsenvaltioiden sekä Sveitsin kansalaisten ei tarvitse hakea oleskelulupaa. Heidän yli kolme kuukautta kestävään Suomessa asumiseen riittää oleskeluoikeuden rekisteröinti. Pohjoismaiden kansalaisilla vastaava aikaraja on kuusi kuukautta. Rekisteröinnin edellytykset

nä on riittävä toimeentulo. Rekisteröinti on voimassa toistaiseksi. Yhtäjaksoisen viisivuotisen oleskelun jälkeen EU:n, ETA-alueen tai Sveitsin kansalainen voi saada pysyvän oleskeluoikeuden. (Oleskeluoikeuden rekisteröinti 2016.)

Suomeen tulevat pakolaiset ovat joko turvapaikan hakijoita tai kiintiöpakolaisia. Turvapaikanhakija saa pakolaisstatuksen kuitenkin vasta, kun hänen hakemuksensa on käsitelty, hyväksytty ja hän on saanut oleskeluluvan Suomessa. Kiintiöpakolaiset taas ovat Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestö UNHCR:ltä turvapaikan saaneita henkilöitä. YK:n pakolaissopimuksessa, jonka myös Suomi on allekirjoittanut, pakolaiseksi määritellään henkilö, joka tarvitsee kansainvälistä suojelua. Suojelun tarpeen syynä on perusteltu pelko vainotuksi tulemisesta rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. (Räty 2002, 16, 18-19.) Mikäli turvapaikan saamisen kriteerit eivät täyty, voidaan turvapaikanhakijalle myöntää oleskeluoikeus myös toissijaisen suojelun perusteella. Toissijaisen suojelun perusteet ovat epäinhimillisen tai ihmisarvoa loukkaavan kohtalon uhka sekä hengenvaara ja sotatilanne. (Turvapaikka ja kansainvälinen... 2016.)

Vuonna 2014 Suomeen muutti 33 351 ulkomaalaista, mikä oli suurin lukumäärä sitten Suomen itsenäistymisen. Suurin ryhmä Suomeen muuttaneista ulkomaalaisista oli EU:n kansalaisia (33 %). Euroopan unionin ulkopuolisista maista eli niin sanotuista kolmansista maista tulevista kansalaisista suurin osa haki ensimmäistä oleskelulupaa perhesiteen perusteella (26 % Suomeen muuttaneista ulkomaalaisista). Opiskelun (17 %) tai työnteen perusteella (15 %) ensimmäisiä oleskelulupia myönnettiin kolmansista maista tuleville seuraavaksi eniten. Turvapaikanhakijoille (kansainvälisen suojelun peruste) ja kiintiöpakolaisille myönnettyjen oleskelulupien osuus oli noin seitsemän prosenttia maahanmuuttajien kokonaismäärästä vuonna 2014 (Kuvio 1). Ensimmäisiä oleskelulupia myönnettiin 1 346 turvapaikanhakijalle ja 1 030 kiintiöpakolaiselle. (Maahanmuuton tunnusluvut 2014, 4.)

Kuvio 1: Maahanmuutto 2014: myönnetyt oleskeluluvat perusteluineen kolmansista maista tuleville sekä oleskeluoikeuden rekisteröinnit EU-kansalaisille

Suomi on ottanut kiintiöpakolaisia vastaan vuodesta 1979. Eduskunta vahvistaa joka vuosi kiintiöpakolaisten määrän valtion talousarvion hyväksymisen yhteydessä. (Valtioneuvoston periaatepäätös... e.a., 5-7.) Vuodesta 2001 lähtien kiintiöpakolaisten määrä on ollut vuosittain 750 henkilöä lukuun ottamatta vuosia 2014 ja 2015, jolloin kiintiöpakolaisten vahvistettu lukumäärä oli 1050 Syyrian tilanteen vuoksi (Kiintiöpakolaiset 2016).

Suomen väestöön kuuluvaksi lasketaan sellainen ulkomaan kansalainen, joka on asunut tai aikoo asua Suomessa vähintään vuoden ajan (Väestörakenne 2015). Koko maan väkiluku oli vuoden 2014 lopussa 5 471 753, josta ulkomaan kansalaisten osuus oli neljä prosenttia eli 219 675 henkilöä. Taulukossa 1 näkyy Mosaiikki-projektin toiminta-alueella asuneiden ulkomaalaisten kansalaisten osuudet kuntien kokonaisasukasluvusta vuoden 2014 lopussa (Väestö kielen mukaan... e.a.).

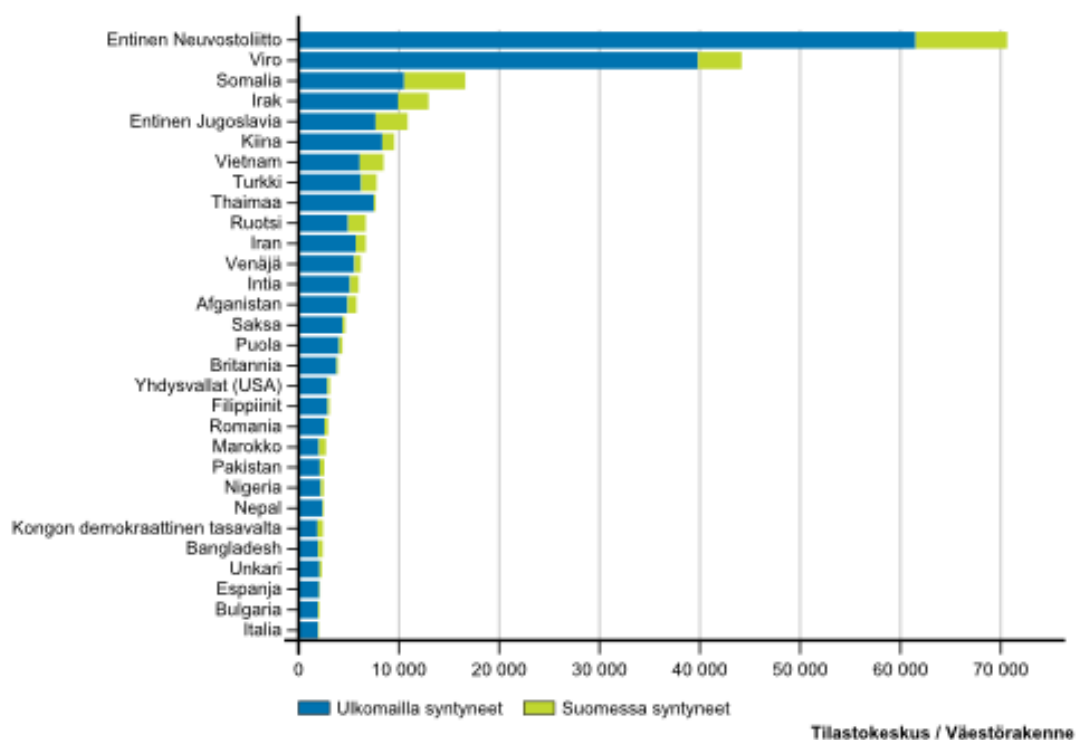
Kunta	Asukasluku	Ulkomaan kansalaisia	Ulkomaan kansalaisten osuus asukasluvusta
Hyvinkää	46 366	1 512	3 %
Riihimäki	29 350	942	3 %
Nurmijärvi	41 577	1 029	2,5 %
Hausjärvi	8 815	172	2 %
Loppi	8 291	113	1,4 %

Taulukko 1: Ulkomaan kansalaisten määrä Mosaiikki-projektin kuntien toiminta-alueella vuoden 2014 lopussa

Suurin osa Suomessa asuvista ulkomaan kansalaisista asui Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla (Maahanmuutto ja maahanmuuttopolitiikka 2015). Kun ulkomaalaistaustaisia henkilöitä oli yhteensä Suomen kokonaisväestöstä lähes kuusi prosenttia, niin pääkaupunkiseudulla ulkomaalaistaustaisten osuus asukkaista oli 10 %. Ulkomaalaistaustaisella henkilöllä tarkoitetaan ensimmäisen ja toisen sukupolven maahanmuuttajia. Ensimmäisen polven maahanmuuttaja on ulkomailla syntynyt ja toisen polven maahanmuuttaja henkilö, jonka molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Osalla ulkomaalaistaustaisista on Suomen kansalaisuus. (Ulkomaalaistaustaiset e.a.) Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä on vähäistä verrattuna moneen muuhun maahan. Esimerkiksi Ruotsissa ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä oli vuoden 2011 lopussa noin 20 %, Norjassa 13,3 % ja Tanskassa 11,3 %. (Valtioneuvoston periaatepäätös... e.a., 6, 8.)

Yli puolet Suomessa asuvista ulkomaalaistaustaisista on syntyperältään eurooppalaisia (Valtioneuvoston periaatepäätös... e.a., 5). Eniten Suomessa asuvista ulkomaalaistaustaisista on entisestä Neuvostoliitosta, seuraavaksi eniten heitä on Virossa. Vuonna 2014 ulkomaalaistaustaisten määrä Suomessa oli yhteensä 322 700. Kuviossa 2 näkyy vuonna 2014 Suomessa asuneiden ulkomaalaistaustaisten määrät luokiteltuna taustamaan mukaisesti. Kuviossa on mukana ne 30 maata, joista ulkomaalaistaustaisia on Suomessa eniten. (Ulkomaalaistaustaiset e.a.)

Suurimmat ulkomaalaistaustaisten taustamaaryhmät 2014

Kuvio 2: Ulkomaalaistaustaisten taustamaita (Ulkomaalaistaustaiset e.a.)

Suomen maahanmuuttopolitiikkaan vaikuttaa Suomen perustuslain ja EU:n lainsäädännön lisäksi Suomen allekirjoittamat kansainväliset sopimukset sekä EU:n turvapaikka- ja maahan-

muuttopolitiikka. Maahanmuuttopolitiikka on monialaista vaikuttaen erityisesti työvoima-, sosiaali- ja terveyspolitiikkaan sekä koulutus-, asumis- ja kielipolitiikkaan. (Valtioneuvoston periaatepäätös... e.a., 10.)

2.4 Kotoutuminen

Vuonna 2009 aloitettiin maahanmuuttoa koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus. Syyskuussa 2011 astui voimaan uusi kotoutumislaki, Laki kotoutumisen edistämisestä (30.12.2010/1386). Aikaisempi kotoutumista koskeva lainsäädäntö, Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (9.4.1999/4939), oli vuodelta 1999. Uusi kotoutumislaki velvoittaa laatimaan valtion kotouttamisohjelman jokaisen hallituskauden alussa. Valtion kotouttamisohjelman tarkoituksena on asettaa tavoitteita kotouttamiselle, pohtia maahanmuuttajaväestön tarpeita ja erityispiirteitä, kuten maahanmuuttajaväestön lähes kolminkertaista työttömyysastetta kantaväestöön verrattuna. (Valtioneuvoston periaatepäätös... e.a., 8.) Valtion kotouttamisohjelmassa vuosille 2012-2015 painopisteiksi oli nostettu yhteisöllisyyden merkitys sekä lasten, nuorten ja perheiden tukeminen kotoutumisessa, työllistymisen edistäminen, ulkomaalaisten opiskelijoiden Suomeen jääminen työvoimaksi, kansainvälistä suojelua tarvitsevien maahanmuuttajien kuntiin ohjautumisen ja alkuvaiheen kotouttamistoimenpiteiden tehostuminen ja sujuvuus sekä ohjelman toteuttamiseen tarvittavan rahoituksen varmistaminen.

Suomessa kotouttamista koordinoi työ- ja elinkeinoministeriö. Kotouttamisasioiden valmistelu siirtyi sisäministeriöltä työ- ja elinkeinoministeriölle vuonna 2012, koska työllistymisen katsottiin olevan niin oleellinen osa maahanmuuttajan kotoutumista. (Hiltunen 2012, 16.) Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset eli ELY-keskukset sekä kunnat vastaavat kotouttamisen käytännön toimenpiteistä (Kotouttaminen 2016). Kuntien tulee laatia kotouttamisohjelma, jossa nämä käytännön toimenpiteiden suunnitelmat näkyvät. Kotouttamisohjelmat tulee päivittää neljän vuoden välein. Niin kuin maahanmuuttopolitiikka niin myös kotouttaminen on monialaista yhteistyötä. Jokaisen kunnan viranomaisen, työvoimaviranomaisen, koulutuksesta vastaavan tahon sekä kolmannen sektorin työntekijän panosta, sitoutumista ja yhteistyötä tarvitaan onnistuneeseen kotouttamiseen. Kotouttamisella tarkoitetaan toimenpiteitä ja palveluja, joilla maahanmuuttajien kotoutumista tuetaan. (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.)

Kotoutumislain tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, maahanmuuttajan kotoutumista ja osallisuutta yhteiskunnan toimintaan sekä eri väestöryhmien keskinäistä vuorovaikutusta. Kotoutumislaki määrittelee kotoutumisen tapahtuvan kaksisuuntaisesti yhteiskunnan ja maahanmuuttajan välisenä kehityksenä. Laissa määritellyt tavoitteet kotoutumiselle ovat suomalaisessa yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavien tietojen ja taitojen antaminen sekä maahanmuuttajan oman kulttuurin ja kielen säilyttämisen tukeminen. Kotou-

tumislaisissa luetellaan kotoutumista edistävinä palveluina ja toimenpiteinä perustietojen antaminen suomalaisesta yhteiskunnasta, ohjaus- ja neuvonta, alkukartoitus, kotoutumissuunnitelma, kotoutumiskoulutus ja kotoutumistuki. Kotoutumista tukevat toimenpiteet ja palvelut järjestetään osana kunnan tai työvoimaviranomaisten peruspalveluita. (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.)

Perustiedot suomalaisesta yhteiskunnasta pitää sisällään tiedot maahanmuuttajan oikeuksista ja velvollisuuksista suomalaisessa yhteiskunnassa ja työelämässä sekä tiedot kotoutumista edistävästä toimenpiteistä ja palveluista. Perustietojen antamisesta huolehtivat oleskeluoi-keuden rekisteröinnistä vastaavat ja oleskeluluvan myöntävät viranomaiset. (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.)

Laki kotoutumisen edistämisestä (30.12.2010/1386) velvoittaa kuntia järjestämään asianmu-kaista ohjaus- ja neuvontapalvelua kotoutumista edistävästä toimenpiteistä, palveluista ja työelämästä. Neuvonta on siis osa kuntalaisten peruspalveluja, joiden tulisi palvella maahanmuuttajia riippumatta siitä, mitä kieltä hän puhuu ja mikä on hänen maahantulossyynsä. Neu-vonnan tarve on monialaista ja siksi tässäkin palvelussa monialainen yhteistyö korostuu. Huo-mattavaa on, että kustannustehokkuuden vuoksi ei ehkä ole järkevää tarjota jokaisessa neu-vontapisteessä palvelua jokaisella kielellä, vaan tehdä yhteistyötä eri kuntien kanssa sekä hyödyntää etätulkkauksia. Laki itsessään ei määrittele tarkemmin, miten ohjaus ja neuvonta tulisi järjestää tai mitä ohjauksella ja neuvonnalla tarkoitetaan. Neuvonnan voidaan katsoa tarkoittavan asiakkaan ohjausta hänelle sopivan tiedon tai palvelun ääreen, kun taas ohjauk-sessa on useimmiten kyse pidempiaikaisesta asiakassuhteesta, jossa on myös asiakasta voi-maannuttavia tavoitteita. (ALPO-tukirakenteesta opittua... 2014, 45.)

Työ- ja elinkeinotoimiston tehtävänä on laatia alkukartoitus maahanmuuttajalle, joka on il-moittautunut työttömäksi työnhakijaksi. Toimeentulotukea saavan maahanmuuttajan alkukar-toituksesta vastaa kunnan viranomainen. Työ- ja elinkeinotoimistosta tai kunnasta voi pyytää alkukartoitusta myös muut maahanmuuttajat kuin työttömät työnhakijat tai toimeentulotukea saavat. Tällöin viranomainen arvioi alkukartoituksen teon tarvetta. Alkukartoituksen laatimi-nen tulee aloittaa kahden kuukauden kuluttua asiakkuuden alkamisesta tai kartoituksen pyyn-nöstä. Alkukartoituksessa selvitetään alustavasti maahanmuuttajan kotoutumista ja työllisty-mistä edistävien toimenpiteiden ja palvelujen tarpeet muun muassa maahanmuuttajan koulu-tus- ja työhistorian sekä kielitaidon perusteella. Kielitaidon lähtötasotestaus kuuluu alkukar-toitukseen. Alkukartoituksen perusteella viranomainen arvioi kotoutumissuunnitelman laati-misen tarvetta ja ohjaa tarvittaessa muiden viranomaisten tai palvelujen järjestäjien palve-luiden pariin. (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.)

Mikäli kunnan tai työ- ja elinkeinotoimiston viranomainen on katsonut kotoutumissuunnitelman laatimisen maahanmuuttajalle tarpeelliseksi, tulee sen laatiminen aloittaa kahden viikon kuluttua alkukartoituksesta. Kotoutumissuunnitelman laativat maahanmuuttaja sekä kunnan ja työ- ja elinkeinotoimiston viranomainen yhdessä. Lähtökohtana on maahanmuuttajan tavoitteet kotoutumisen edistämiseksi. Kotoutumissuunnitelma sisältää toimenpiteitä ja palveluita, jotka edistävät maahanmuuttajan kotoutumista ja työllistymistä tavoitteena maahanmuuttajan yhteiskuntaan osallistuminen. Toimenpiteitä ja palveluita voivat olla esimerkiksi kotoutumiskoulutus, suomen tai ruotsin kielen opinnot, Suomen yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittaviin tietoihin ja taitoihin perehdyttäminen, perusopetuksen täydentäminen, luku- ja kirjoitustaidon opetus tai koulutus. Kotoutumissuunnitelma on laadittava viimeistään kolmen vuoden kuluttua ensimmäisen oleskeluluvan myöntämisestä tai oleskeluoikeuden rekisteröinnistä. Kotoutumissuunnitelman mukainen toimeenpanoaika on kolme vuotta, mutta niin toimeenpanoaikaa kuin kotoutumissuunnitelman laatimisen aloittamistakin voidaan jatkaa perustellusta syystä enintään kahdella vuodella. Kotoutumissuunnitelman tarkoituksenmukaisuus ja toteutuminen tulee tarkistaa tarpeen mukaan, kuitenkin vähintään vuoden välein. Kotoutumissuunnitelman toteutuksen ajalta maksetaan maahanmuuttajalle kotoutumistukea työmarkkinatukena tai toimeentulotukena. Kotoutumistuen maksaminen edellyttää sitoutumista kotoutumissuunnitelman toimenpiteisiin ja palveluihin. (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.)

Kotoutumiskoulutus on tarkoitettu oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajille. Kotoutumiskoulutus voi pitää sisällään luku- ja kirjoitustaidon opetusta, suomen tai ruotsin kielen opiskelua, yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja elämänhallinnan valmiuksia parantavia sisältöjä sekä koulutukseen ja työelämään pääsyä edistävää opetusta, ammatinvalinnan ohjausta, osaamisen tunnistamista ja tutkinnon tunnustamista. Kotoutumiskoulutusten järjestämisestä ovat vastuussa elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskukset eli ELY-keskukset. Yleensä kotoutumiskoulutus toteutetaan työvoimapolitiittisena koulutuksena, mutta maahanmuuttaja voi osallistua kotoutumiskoulutukseen opiskelemalla myös omaehtoisesti. Omaehtoisen opiskelun rahallisen tukemisen edellytyksenä on kuitenkin, että se edistää maahanmuuttajan kotoutumista ja työllistymistä, opinnot sisältävät suomen tai ruotsin kielen opiskelua tai opinnot suoritetaan suomen tai ruotsin kielellä. Omaehtoinen opiskelu voi sisältää myös enintään puolet ajasta kansalaisjärjestö- tai vapaaehtoistoimintaa tai työharjoittelua. (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.)

Kotoutuminen on maahanmuuttajan kokemusta suomalaiseseen yhteiskuntaan kuulumisesta ja osallistumista yhteiskunnan toimintaan (Valtioneuvoston periaatepäätös... e.a., 18). Kotoutuminen ja siihen kuluva aika on yksilöllistä. Kotoutumisen onnistumiseen tarvitaan sekä maahanmuuttajan halua kotoutua että yhteiskunnan vastaanottokykyä, myönteistä asenneilmapiiriä ja toimivaa palvelujärjestelmää. Maahanmuuttajaa ei voida kotouttaa, mutta maahan-

muuttaja voi kotoutua. (Kotoutuminen ja kotouttaminen 2015.) Pakolaisen kyvyt ja motivaatio kotoutumiseen voivat olla aivan erilaiset kuin Suomeen perhesyistä, töihin tai opiskelemaan tulevalle. Pakolaisen elämäntilanne on jo itsessään haastavampi, kotimaasta on jouduttu lähtemään ja takana voi olla psyykkisesti kuormittavia kokemuksia. Pakolaisella ei myöskään todennäköisesti ole Suomessa valmiita kontakteja kantaväestöön tai työ- tai opiskelupaikkoihin. Lisäksi oman kotimaan kulttuuri ja kieli saattavat poiketa hyvinkin paljon Suomen kulttuurista ja kielestä. (Räty 2002, 9.) Kotoutumisen onnistumisessa henkilökohtaisella verkostolla ja oman perheen yhdessäolon mahdollisuudella sekä hyvinvoinnilla on suuri merkitys. Kotoutumisessa tärkeää ovat normaalit arkiset asiat ja kontaktit kuten työpaikat, koulutusmahdollisuudet, lasten päivähoito, harrastus- ja järjestötoiminta sekä arjen sosiaalinen vuorovaikutus. Yhteiskuntaan osallistumisen mahdollistajana ja työllistymisen onnistumisessa merkittävää on suomen tai ruotsin kielen taito. (Valtioneuvoston periaatepäätös... e.a., 18.)

Ennakkoluulojen vähentämiseksi paras keino on lisätä maahanmuuttajien ja kantaväestön sekä eri maahanmuuttajayhteisöjen keskinäistä arkista kanssakäymistä. Maahanmuuttoa koskevaa tutkimustietoa olisi hyvä tuoda enemmän esiin julkiseen keskusteluun. Yleinen asenneilmapiiri vaikuttaa kotoutumisen onnistumiseen, lasten koulunkäyntiin, opiskelumotivaatioon ja työllistymiseen. (Valtioneuvoston periaatepäätös... e.a., 22.)

Kotoutumisessa ensiarvoisen tärkeää on maahanmuuton alkuvaiheeseen panostaminen, alkuvaiheen ohjaus ja neuvonta sekä kotoutumista tukevat palvelut (Valtioneuvoston periaatepäätös... e.a., 19). Yleisiä maahanmuuttajan kotoutumisen esteitä ovat työllistymisen vaikeus, riittämätön kielitaito sekä riittämätön tuki palveluiden pariin ohjautumisessa. Liian pitkään työttömyyteen ja tehottomaan palveluiden pariin ohjautumiseen hukkuu aikaa silloin, kun maahanmuuttajan motivaatio kotoutumiseen olisi suurimmillaan maahanmuuton alkuvuosina. On myös maahanmuuttajaryhmiä, jotka syystä tai toisesta jäävät maahanmuuton alkuvaiheessa palvelujärjestelmän tavoittamattomiin ja heillä on vielä vuosien maassaolon jälkeen samanlaisia palvelutarpeita kuin vasta maahan muuttaneilla. Uusi kotoutumislaki pyrkii puuttumaan näihin epäkohtiin turvaamalla riittävän tiedon ja ohjauksen saannin heti maahanmuuton alkuvaiheessa. (ALPO-tukirakenteesta opittua... 2014, 4, 51.)

2.5 Työllistyminen

Työllistymisen onnistumisessa tärkeässä asemassa ovat suomen tai ruotsin kielen taito, suomalaisen yhteiskunnan tuntemus ja valmiudet työelämään osallistumiseen. Työllistyminen on tärkeä osa kotoutumista. Maahanmuuttajien mahdollisimman nopealla työllistymisellä on myös yhteiskunnan kannalta merkitystä. (ALPO-tukirakenteesta opittua... 2014, 47.) Työllistyminen Suomessa ilman koulutusta tai ammattitutkintoa on hyvin epätodennäköistä. Käytännössä työllistymisen edellytyksien täyttyminen Suomessa ilman peruskoulupohjaa olevalta maahanmuuttajalta voi kestää 7-10 vuotta. Työhaluisesta aikuisesta ihmisestä tämä luonnolli-

sesti voi tuntua turhautavalta. Olisikin toivottavaa, että opintojen suorittaminen olisi mahdollista toteuttaa myös työelämälähtöisesti. (Hiltunen 2012, 16.) Onnistunut kotoutuminen ja työllistyminen vaativatkin kotoutumis- ja työllistymispolulta erilaisten maahanmuuttajien tarpeiden huomioimista. Asiakaslähtöinen kotoutumis- ja työllistymispolku tarvitsee ammattitaitoisia työntekijöitä julkisessa palvelujärjestelmässä sekä yhteistyötä ja toisten työnkuvan tuntemista eri toimijoiden välillä. Myös toimivalla ja varhaisella alkuvaiheen ohjauksella on suora yhteys työllistymisen onnistumiseen. (ALPO-tukirakenteesta opittua... 2014, 47-48.)

Työllistymisessä ensiarvoisessa asemassa on maahanmuuttajan koulutuksen ja osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä joustavat ja tarkoituksenmukaiset koulutuspolut kuten työvoimapolitiittiset koulutukset. Työllistymisen tukemiseen tarvitaan hyvin toimivien työvoima- ja yrityspalveluiden lisäksi yhteistyön tekemistä työnantajien kanssa sekä yleiseen työelämän asenneilmapiiriin vaikuttamista. Kielikoulutuksen on vastattava työelämän tarpeisiin, josta esimerkkinä on työsuhteen aikainen kielen opetus. On myös hyvä muistaa, että vaikeasti työllistyvien, vaikeista olosuhteista saapuneiden pakolaisten, sairaiden, vammaisten, alhaisen koulutustaustan ja ikäihmisten osaamista ja osallisuutta voi tukea yhteiskunnassa muullakin tavoin kuin työllistymisellä. (Valtioneuvoston periaatepäätös... e.a., 19.)

Maahanmuuttajia koskevia työllistymisen esteitä ovat tutkintojen ja työkokemuksen tunnistamisen ja tunnustamisen ongelmat, riittämätön kielitaito, suomalaisen työelämän vieraus, tietämättömyys kotoutumista ja työllistämistä tukevista palveluista ja sosiaalisten verkostojen puuttuminen. Työnantajiin liittyviä maahanmuuttajien työllistämisen esteitä ovat työnantajien tietojen ja taitojen puute maahanmuuttajista ja heidän kohtaamisestaan, asenneongelmat sekä resurssien puute työntekijöiden kouluttamiseen ja perehdyttämiseen. Lisäksi yhteiskunnan rakenteista johtuvia työllistymisen esteitä ovat riittämättömät kielikoulutukset ja resurssit kotouttamisessa, puutteellinen koulutusjärjestelmä sekä viranomaisten yhteistyön puute. (Maahanmuuttajien työllistymisen esteet... 2011, 18.)

Sosiaaliset verkostot ja kontaktit edesauttavat yleisesti kaikkien työnhakijoiden työllistymistä. Maahanmuuttajilla näitä sosiaalisia verkostoja ja kontakteja on usein kantaväestöön verrattuna vähemmän. Suomessa hankittu työkokemus on usein työllistymisen avain. Työnantajan on helpompi palkata maahanmuuttaja, joka on jo osoittanut pärjäävänsä suomalaisessa työelämässä. Hyvän suomen kielen taidon saavuttamiseen nähty opiskelun vaiva katsotaan suomalaisen yhteiskuntaan sitoutumiseksi. Myös suomalaista ammattitutkintoa arvostetaan. Tutkimukset osoittavatkin, että työnantajat vetoavat usein puutteelliseen kielitaitoon, vaikka todellinen edellytys työn saannille olisi Suomessa hankittu tutkinto. Työnantajille ulkomaalaiset tutkinnot ja niiden vastaavuus työssä vaadittuihin taitoihin voivat olla vieraita. Työnantajat eivät välttämättä tiedä työllistämisen tukijärjestelmistä. Kokemus oman englannin kielen riittämättömyydestä ja pelot vieraan kulttuurin edustajan sopeutumattomuudesta työyhteis-

söön ja työkuultuuriin ovat luonnollisia syitä valita työhön riskittömämmin ja vaivattomammin tutumpaa kantaväestöä, jolla on ammattitutkinto, jonka työnantaja tunnistaa. (Maahanmuuttajien työllistymisen esteet... 2011, 19-22.)

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimusote, menetelmä ja aineisto

Opinnäytetyöni on tyypiltään tutkimuksellinen ja siinä käyttämäni tutkimusote tapaustutkimus, koska tarkoitukseni oli arvioida nimenomaan Mosaiikki-projektin vaikutuksia eikä yleisesti maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontaprojektien vaikutuksia. Edellä mainitusta syystä johdun käytin tutkimuksellisenä menetelmänä laadullista arviointitutkimusta. Arviointi on jonkin asian, tässä opinnäytetyössä projektin, arvon määrittämistä. Arviointia käytetään jonkin toiminnan olemassaolon oikeutuksen perusteluun, onnistumisten, epäonnistumisten, tulosten, vaikutusten ja vaikuttavuuden osoittamiseen sekä toiminnan kehittämiseen. Lisäksi sen avulla voidaan osoittaa arvioitavan kohteen tulosten olleen siihen panostettujen resurssien arvoiset. (Aalto-Kallio, Saikkonen & Koskinen-Ollonqvist 2009, 9-10, 104.) Mosaiikki-projektin arviointi on merkityksellistä projektin rahoittajille, vetäjille ja yhteistyötahoille. Ennen kaikkea sillä on merkitystä projektin lopulliselle kohderyhmälle eli maahanmuuttajille. Arvioinnin avulla saadaan tietoa maahanmuuttajatyön kehittämiseen, jotta se tukisi paremmin maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä.

Opinnäytetyöni on summatiivista arviointia, koska arvioinnin tarkoitus on antaa projektista lopuarviointi, summata sen saavutukset ja arvioida sen vaikutukset ja tavoitteiden toteutuminen. Toisaalta lähestymistapa on myös formatiivinen, koska tarkoituksena on mahdollisista epäonnistuneista tuloksista oppiminen ja tulevaisuuden hankkeiden toiminnan kehittäminen. (Aalto-Kallio ym. 2009, 104.) Vaikka arviointitutkimukset ovat käytännössä harvoin puhtaasti yksinomaan jonkin tyyppisiä, on niiden painotus todennäköisesti jossain lähestymistavassa (Robson 2000, 79, 81-82). Tässä opinnäytetyössä lähestymistapa on pääasiallisesti tulosten ja vaikutusten summatiivista arviointia.

Tulos, vaikutus ja vaikuttavuus voidaan erottaa arvioinnin käsitteinä toisistaan. Tulos on toiminnan avulla saatu välitön seuraus. Vaikutus on jonkin tietyn ajan kuluttua havaittu toiminnan vaikutuksesta aiheutunut muutos. Vaikuttavuus on toiminnan vaikutusten arviointia suhteessa toiminnan tavoitteisiin ja siihen panostettuihin resursseihin. (Virtanen 2007, 87-89.) Jotta projektin vaikuttavuutta olisi voinut arvioida, olisi tilannetta pitänyt verrata tilanteeseen ennen projektia (Aalto-Kallio ym. 2009, 104). Koska Mosaiikki-projektin lähtötilanteesta ei ole tehty arviointia yhteistyötahojen näkökulmasta, ei projektin vaikuttavuutta voitu arvioida. Yksinkertainen vaikutusten arviointi, jossa tutkimus suoritetaan vain jälkikäteen, on kuitenkin yleinen yksittäisen projektin arvioinnissa ja sitä myös opinnäytetyössäni käytin. Kun

projektista ei itsessään ole saatavilla vertailevaa informaatiota, tarvitaan arviointitutkimuksen tekemiseen täydentävää tietoa. Koska erityyppiset aineistolähteet antavat arvioitavasta aiheesta monipuolisemman kuvan ja kaikilla aineiston keruumenetelmillä on omat vahvuutensa ja heikkoutensa, käytin tiedon keräämisessä kahta eri menetelmää. (Virtanen 2007, 156.) Näin toimimalla sain lisättyä myös arviointikysymyksiini saatavien vastausten luotettavuutta. Aineistolähteinä käytin itse keräämääni tietoa haastatteluin, minkä lisäksi hyödynsin valmista olemassa olevaa tietoa Mosaiikki-projektin tekemistä väli- ja loppuraporteista sekä ulkopuolisen tahon loppuvuonna 2013 tekemästä väliarvioinnista (Lehtonen 2012; Pyylehto 2013; Pyylehto 2014; Euroopan sosiaalirahaston (ESR)... e.a.; Kleemola, Kinnunen & Aavikko 2013). Opinnäytetyöni arvioinnissa näkökulma oli eri kuin edellä mainitsemassani vuonna 2013 tehdyssä ulkopuolisen tahon arvioinnissa, johon haastateltiin Mosaiikki-projektin työntekijöitä kuten projektipäällikköä ja työhönvalmentajaa.

Arviointitutkimukseni kohderyhmä koostuu Mosaiikki-projektiin osallistuneiden yhteistyötahojen työntekijöistä. Projektin työntekijöiksi oli kirjattu kaikki ne henkilöt, jotka olivat projektin toiminnassa mukana enemmän kuin seitsemän tuntia. Projektipäällikkö määrittäi projektin yhteistyötahoista 37 työntekijää, jotka olivat olleet projektin toiminnassa mukana. Koko kohderyhmän haastattelu ei kuitenkaan ollut tarpeellista, koska suppeampi harkinnanvaraisesti koottu määrä haastateltavia riittää laadullisessa tutkimuksessa luotettavan arvioinnin tekemiseen. Oleellista oli priorisoida henkilöt, joilta oli hyödyllistä kerätä tietoa. Kohderyhmän valinnassa keskityin niihin henkilöihin, jotka olivat olleet halukkaita yhteistyöhön, koska projektin toiminnasta kiinnostuneet työntekijät osaavat todennäköisesti myös arvioida projektin vaikutuksia. (Ks. Vartiainen 2007, 162-163.) Mosaiikki-projektin projektipäällikön valitsemista kohderyhmän 17 työntekijästä valitsin henkilöt, joille lähetin haastattelupyynnön. Haastateltavien valinnassa huomioin projektissa mukana olleiden kuntien ja yhteistyöorganisaatioiden kattavuuden, jotta tutkimukseni tulos olisi mahdollisimman luotettava. Eri työntekijöiden maahanmuuttajatyön työtehtävät ja osuus kokonaistyöajasta erosivat toisistaan organisaatiosta riippuen, joten tiedonantajien kokemukset projektista ja sen vaikutuksista olivat todennäköisesti erilaiset.

3.2 Aineiston keruu ja analysointi

Tiedonkeruumenetelmänä käytin haastattelua. Kyselylomakkeeseen verrattuna haastattelun etuna on mahdollisuus sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja sen hyötyihin (Robson 2000, 127). Haastattelijana pystyin välittömästi reagoimaan ja tarkentamaan kysymystä, jos huomasin, että kysymystä ei ollut ymmärretty tai se oli ymmärretty väärin (Hirsjärvi & Hurme 2010, 104). Laadullinen puolistrukturoitu teemahaastattelu soveltui tutkimustehtävän toteuttamiseen hyvin, koska tutkimustehtävä ja -kysymykset olivat itsessään suhteellisen strukturoituja (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Valintaan vaikutti myös käytettävissä ollut aika ja resurssit

(Robson 2000, 124). Toiveenani oli, että aikaisemmista kokemuksistani teemahaastattelun käytössä, ja niiden virheistä opituista asioista, olisi hyötyä tässä arviointiprosessissa.

Kysyin yhteistyötahojen työntekijöiltä arviointia projektin vaikutuksista heidän työhönsä maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen tukemisessa. Arviointiin saatu informaatio perustuu siten työntekijöiden kokemuksiin ja näkemyksiin. Arviointi annetaan kunkin työntekijän oman työn näkökulmasta ja työntekijän kokemusmaailmasta. Se on tulkintaa todellisuudesta, eikä siten objektiivista tietoa. Koska mahdollisimman totuudenmukainen ja luotettava arviointi edellyttää arvioitavan laajaa ymmärtämistä, selvitin haastattelujen alussa työntekijöiden toimintaympäristöjä ja heidän maahanmuuttaja-asioihin liittyviä käytännön työtehtäviään taustakysymyksien (Liite 1) avulla. (Vartiainen 2007, 157-159.) Tieto ja ymmärrys arvioitavan toiminnan kontekstista lisää ulkopuolisen tutkijan kykyä analysoida projektin vaikutuksia (Robson 2000, 75, 156, 158). Mosaiikki-projektin yhteistyötahojen työhön tutustuminen ja vuorovaikutus haastattelussa auttoivat hahmottamaan kokonaiskuvaa, josta oli myöhemmin apua tulosten analysoimisessa ja tulkitsemisessa. Haastattelun alussa esitetyt taustakysymykset toimivat samalla myös hyvinä avauskysymyksinä. Avauskysymykset ovat yleisiä kysymyksiä, joihin on helppo vastata. Helpoista kysymyksistä voidaan siirtyä vaikeampiin, mietintää vaatiiviin mielipidekysymyksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 107.)

Laadullisen tutkimusmenetelmän mielipidekysymykset (Liite 1) määräytyivät Mosaiikki-projektin tavoitteista ja projektipäällikön kanssa käytyjen keskustelujen perusteella. Aineistonkeruumenetelmänä käytin puolistrukturoitua haastattelua, jossa etukäteen mietityt kysymykset oli kirjoitettu teemalistalle. Puolistrukturoitu haastattelu mahdollisti haastattelun etenemisen joustavasti keskustelun kulun mukaisessa järjestyksessä. Teemalista jätti liikkumavaraa tarttua ja reagoida haastattelussa puheeksi tulleeisiin asioihin. Teemalistasta pystyin lopuksi tarkistamaan, että kaikki aiheet olivat tulleet käsitellyiksi. (Ks. Robson 2000, 137.) Puolistrukturoituun teemahaastatteluun voidaan mieltä etukäteen joko haastattelussa esiin nostettavia teemoja tai tarkemmin mietittyjä valmiita kysymyksiä. Valmistauduin haastatteluihin tarkkaan etukäteen mietityillä kysymyksillä. Jos keskustelu ei edennyt sujuvasti tai haastateltava oli vaitonainen, käytin valmiita kysymyksiä. Etukäteen tarkkaan mietityt teema-alueet ja kysymykset turvasivat keskittymisen haastattelutilanteessa tutkimuskysymysten kannalta keskeisiin asioihin ja tarpeellisen tiedon saantiin. (Ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 102-103.) Haastattelussa esittämäni mielipidekysymyksen 2 (Liite 1) varasin itselleni mukaan muistilistan, jossa oli lueteltu Mosaiikki-projektin toisen vaiheen kehittämät työkalut, menetelmät sekä toimenpiteet (Liite 2). Muistilistaa käytin haastattelussa apuna, jos joillekin haastateltaville kysymyksessäni esiintyvät työkalut, toimenpiteet tai menetelmät olivat vieraita niminä tai he eivät olleet kyseisiä työkaluja tai menetelmiä mieltäneet Mosaiikki-projektin kehittämiksi. Huomasin myös, että haastateltaville Mosaiikki-projektin ensimmäisen ja toisen

vaiheen toimintojen erottelu ei ollut ymmärrettävästi selkeää eikä heidän näkökulmastaan tarkoituksenmukaistakaan.

Koska haastatteluun osallistumishalukkuuteen vaikuttaa se, kuinka tärkeänä haastattelupyynnön saaneet pitävät arviointitutkimuksen tekoa, sovimme hankkeen projektipäällikön kanssa, että hän välittää laatimani haastattelupyynnön eteenpäin valitsemalleni kohderyhmälle. Tiedotteella, sen ulkoasulla ja sisällöllä on ratkaiseva vaikutus haastatteluun osallistumismotivaatioon, joten yritin miettiä tarkkaan, miten pyydän tutkimukseen osallistumista, mihin ve-toan ja kuinka pitkä viestini sisältö voi olla (Heikkilä 2008, 48, 61, 66). Koska ajattelin, että sähköpostitse esitettyyn haastattelupyyntöön olisi kaikkein vaivattomin ja nopein vastata, valitsin sähköpostiviestin.

Ensimmäisen haastattelupyynnön (Liite 3) Mosaiikki-projektin projektipäällikkö välitti 12 valitsemalleni työntekijälle. Vaikka tiesin, että haastateltavien tavoitettavuus voi olla vaikeaa ja halukkuus osallistua haastatteluun vähäistä, yllätyin, että vain kolme työntekijää vastasi viestiini. Tein uuden pyynnön (Liite 4), jonka projektipäällikkö välitti eteenpäin. Tähän pyyntöön lisäsimme vastaanottajiksi kolme uutta tahoa lisätäksemme mahdollisuutta saada kaikista Mosaiikki-projektiin osallistuneista kunnista haastattelut. Toiseen haastattelupyyntöni vastasi kaksi työntekijää. Nämä viisi ensimmäistä haastattelua tein marras-joulukuussa 2014. Kuidenn haastattelun tein vielä helmikuussa 2015, kun olin yhden Mosaiikki-projektissa mukana olleen työntekijän kanssa tekemisissä muussa yhteydessä. Koska kuudes haastateltava ei ollut osallistunut joulukuussa 2014 pidettyyn Mosaiikki-projektin loppuseminaariin eikä siten ollut nähnyt esittämiäni arviointitutkimuksen alustavia tuloksia (ks. Liite 5), katsoin, että hänen osallistumisensa haastatteluun ei vähentänyt tutkimukseni luotettavuutta.

Pohdittaessa sitä, onko tutkimusaineistoa kerätty riittävästi luotettavien tulosten saamiseksi, voidaan laadullisessa tutkimuksessa käyttää mittarina saturaatiota. Saturaatiolla tarkoitetaan pistettä, jonka jälkeen määrää lisäämällä ei saada enää mitään uutta tietoa tutkimustehtävän ratkaisemiseksi, vaan aineisto alkaa ikään kuin toistaa itseään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85, 87, 89.) Tämä toteutuikin tutkimuksessani, koska haastateltavilta saatu informaatio alkoi joidenkin teemojen osalta toistaa itseään. Koska monialainen maahanmuuttajatyö pitää sisäl-lään erilaisia työtehtäviä ja siten myös erilaisia näkökulmia maahanmuuttajatyöhön ja Mosa-iikki-projektin vaikutuksiin, olisin kuitenkin toivonut saavani vielä ainakin kolmen eri toimi-alan työntekijän haastattelun, jolloin oma kokemukseni aineiston riittävydestä olisi ehkä toteutunut kaikilta osin ja lisännyt tutkimukseni luotettavuutta.

Koska haastattelun tarkoitus oli saada mahdollisimman paljon tietoa tutkimustehtävästä, toimitin haastattelukysymykset haastateltaville sähköpostitse etukäteen. Etukäteen annetut kysymysteemat antoivat haastateltaville enemmän aikaa miettiä teemoihin liittyviä asioita

(Tuomi & Sarajärvi 2009,73). Haastattelut toteutin yksilöhaastatteluina. Yksilöhaastattelujen etu on niiden antama mahdollisuus puhua vapaammin pelkäämättä esimerkiksi toisten työntekijöiden mahdollista loukkaamista. Yksilöhaastattelussa myös toisten mielipiteiden ja ajatusten vaikutuksen mahdollisuus pienenee ryhmähaastatteluun verrattuna. Edellä mainituista syistä johtuen haastattelun toteuttaminen yksilöhaastatteluina lisäsi tutkimukseni luotettavuutta. Haastattelut kestivät puolesta tunnista kahteen ja puoleen tuntiin. Nauhoitin haastattelut haastateltavien luvalla. Tutkimuseettisistä syistä hävitän tallenteet puolen vuoden kuluessa opinnäytetyön hyväksymisestä.

Viiden ensimmäisen haastattelun litteroin marras-joulukuun vaihteessa 2014, kuudennen kesällä 2015. Kuuden haastattelutallenteeni litteroinnista eli muuttamisesta tekstimuotoon keräsi aineistoa yhteensä 53 sivua. Litteroidessani haastatteluaineiston jäsentelin sen suoraan niin, että liitin aina kunkin teeman perään juuri siihen teemakysymykseen kaikista haastatteluistani saamani vastaukset. Eri haastatteluista saadut vastaukset merkitsin lisäämällä haastatteluotteiden eteen tunnisteet H1-H6. Aineiston jäsentelyllä jo valmiiksi teemoittain sain hyödynnettyä teemahaastattelun aiheita ja jäsennehtyä aineiston hallittavampaan muotoon, mikä helpotti keskeisten asioiden poimimista laajasta materiaalistani. (Eskola & Suoranta 2000, 151; Eskola 2007, 43-44.) Ennen litteroidun aineiston lukemista palautin vielä mieleeni tutkimuksen kysymykset, jotta pystyisin keskittymään tutkimustehtävänä kannalta oleellisiin aiheisiin ja asioihin sekä rajaamaan kiinnostukseni kohteet (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92).

Haastattelujen tallentaminen ja litterointi osoittautui äärimmäisen tärkeäksi tutkimuksen luotettavuuden ja pätevyyden kannalta. Vaikka kuvittelin olevani hyvin läsnä keskusteluissa ja keskittyväni kuuntelemiseen, huomasin haastatteluja litteroidessani haastateltavan puheen sisällöstä asioita, joita en ollut ”kuullut” haastattelun aikana tai olin ymmärtänyt väärin. En ollut kovin hyvä pitämään haastattelun kulkua aiheessa, mutta toisaalta haastattelun tarkoitus oli tutkimuskysymyksiin vastaamisen lisäksi oppia tuntemaan työkenttää paremmin, mikä toteutuikin haastatteluissa hyvin. Haastatteluja kuunnellessani huomasin myös, että tarjoan liian herkästi sanaa täydentämään lausetta haastatellun jäädessä itse pohtimaan, miten ilmaista itseään. Voisikin kysyä, johdattelinko haastateltujen vastauksia johonkin suuntaan ja kuinka suuri rooli itselläni oli aineiston tuottamisessa, mikä heikentäisi tutkimukseni luotettavuutta (Eskola & Suoranta 2000, 214).

Tutkimustehtävänä ratkaisuun käytin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysin valitsin laadullisen aineiston analyysimenetelmäksi, koska se soveltuu kaikkiin laadullisiin tutkimuksiin. Sisällönanalyysillä voidaan tutkia objektiivisesti erilaisia dokumentteja kuten haastatteluja. Käyttämässäni teoriaohjaavassa analyysissä analyysin alkuvaihe toteutetaan aineistolähtöisesti. Teoriaohjaavuus tarkoittaa sitä, että tutkimusaineistosta ja tutkimuksen tuloksista muodostetaan teoria toisin kuin teorialähtöisessä analyysissä, jossa analysointiin lähde-

tään teoria edellä, ikään kuin jo olemassa olevaa teoriaa tutkimuksessa testaten. Teoriaohjaavassa analyysissäkin teoria on siis läsnä, mutta apuna vasta analyysin loppuvaiheessa ja tulosten raportoinnissa. Teoria ohjaa analyysiä antamalla ajatuksia ja näkökulmia sekä kehyksen analyysille ja tulkintojen tekemiselle. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 96-99, 103.)

Analysoin haastatteluaineistoa jo aineiston keräämisen aikana. Pyrin havaitsemaan aineistosta arviointikysymyksiin liittyviä keskeisiä asioita ja tunnistamaan toistuvia teemoja. Aineiston keräämisen aikainen analysointi antoi mahdollisuuden reagoida hahmottumassa olevan näytön varmistamiseksi haastateltaville tehtävillä lisäkysymyksillä. (Ks. Robson 2000, 177-178.) Kun huomasin joidenkin aiheiden esiintyvän useampien haastateltavien haastatteluissa, pystyin esittämään aiheista tarkentavia kysymyksiä. Tällaisia aiheita olivat esimerkiksi erilaisten poikkialueiden työryhmien keskinäiset erot ja niiden merkitys. Arviointiaineistossa havaitsemiini keskeisiin asioihin sain varmistusta tutustuessani myöhemmin teoriaan.

Koska tutkimuskysymysten ratkaisemiseksi riitti puheen sisällönanalyysi, analysointia ei tarvinnut tehdä diskurssianalyysin tavoin syventyen puheen sisällön lisäksi tuotetun kielen rakenteisiin ja merkityksiin kuten äänenpainoihin tai taukoihin. Tämän takia jätin haastattelujen litteroinnissa myös joitakin ajattelua kuvastavia täytesanoja kuten et, niinku ja tota kirjoittamatta, vaikka muuten käytinkin litteroinnissa sanatarkkaa puhekielen tasoa. Vuoden 2015 syksyn aikana luin litteroidun aineiston useamman kerran läpi tehden samalla muistiinpanoja. Tässä vaiheessa sisällönanalyysiä alkuperäisten haastattelukysymysten teemoilla ei ollut enää merkitystä, vaan lähtökohtana oli aineistolähtöisyys. Tein muistiinpanoja käyttämällä Word-ohjelman tekstin korostusvärejä. Keskeisiä asioita kuvaavat tekstikohdat korostin tietyn värien aiheen mukaisesti. Tällä tekniikalla toteutin aineistolähtöisen analyysin ensimmäisen vaiheen ja alustavan karkean tason avoimen koodauksen. Koodien tarkoituksena oli auttaa jäsentämään sitä, mitä tutkimuskysymyksiin liittyviä asioita aineistossa oikeastaan esiintyy. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92-93.) Koodaamisen jälkeen kopioin pelkästään tutkimuskysymyksiin liittyvät tekstikohdat niitä yhdistävien alustavien pääluokkien alle, jolloin sain pienennettyä litteroidun aineiston hallittavampaan kokoon. Tekstikohtien eteen merkitsin edelleen tunnistetuiksi haastattelunumerot, joiden avulla pystyin tarvittaessa palaamaan kyseisen tekstikohdan alkuperäiseen litteroituun haastattelukokonaisuuteen. (Eskola & Suoranta 2000, 159.)

Joulukuussa 2015 ryhdyin alustavan koodauksen jälkeen tarkentamaan koodausta tiivistämällä tutkimuskysymyksiini vastanneita tekstikohtia pelkistetyiksi ilmaisuiksi. Pelkistettyjä ilmauksia kertyi yhteensä 41. Pelkistetyistä ilmauksista etsin samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia ryhmitellen ilmaukset yhdistävien tekijöiden mukaan eri luokkiin. Ilmauksien systemaattisella luokittelulla etenin empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää tulkintaa etsimällä ja jäsentelemällä merkityskokonaisuuksia, joiden avulla pyrin muodostamaan tulkintoja mahdollisimman johdonmukaisesti, systemaattisesti ja objektiivisesti. Luokittelun tavoitteena on

välttää tulkintojen tekeminen aineistosta mielivaltaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 102-103, 109, 113.) Luokkia syntyi viisi: keskustelu, yhteistyö, toimenpiteet ja palvelut sekä osaaminen ja asenteet. Eri luokkiin kuuluvista ilmauksista osa kuvasti asioita, joita Mosaiikki-projekti oli onnistunut toimintansa aikana kehittämään ja osa asioita, joissa tarvitaan vielä projektin jälkeensä kehittämistä maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen tukemisessa tehtävässä työssä. Tästä syystä päädyin luokittelussa viiteen pääluokkaan: keskustelu, yhteistyö, toimenpiteet ja palvelut, osaaminen ja asenteet sekä kahteen alaluokkaan: kehittynyt ja kehitettävää. (Taulukko 2).

PELKISTETTY ILMAUS	ALALUOKKA	PÄÄLUOKKA
Lisääntynyt keskustelu maahanmuuttoasioista Maahanmuuttoasioiden puheeksi ottaminen ja asioiden ajaminen helpottuu tiedon kasvaessa ja kokonaiskuvan hahmottuessa Mosaiikki-projekti ”oikeutti” ottamaan maahanmuuttaja-asioita puheeksi Kuntien päivitetty kotouttamisohjelmat	Kehittynyt	Keskustelu
Moniammatillinen yhteistyö maahanmuuttoasiakkaan ohjauksessa ja tukemisessa Moniammatillinen yhteistyö asiakkaan asioiden pohtimisessa Yhteydenoton kynnys toisiin maahanmuuttajatyötä tekeviin madaltunut Eri tahojen työn tunteminen johtanut päällekkäisyyksien poistoon Maahanmuuttajatyön kentän ja työtehtävien tuntemus helpottaa asiakkaan ohjausta eteenpäin	Kehittynyt	Yhteistyö
Poikkihallinnollisen työryhmän jatkuvuuden turvaaminen Kotouttamisohjelman toteuttaminen käytännössä	Kehitettävää	
Matalan kynnyksen Ohjaamo-palvelu Maahanmuuttajan tukeminen työkokeilupaiikkojen etsinnässä (työhönvalmentaja) Projekti lisäresurssi Ohjaus ja neuvonta Ohjaamo sekä ohjaus ja neuvonta olleet lisätahoja, joihin ohjata asiakkaita Monikulttuurinen kohtaamispaikka Maahanmuuttajien keskinäinen kokemusten vaihtopaikka	Kehittynyt	Toimenpiteitä ja palveluja

<p>Kohtaamispaikan juurrutustyö ja jatkuvuus</p> <p>Kohtaamispaikan palkkatukityöllistetyille taustatuki/-organisaatio toiminnan organisoinnissa</p> <p>Kohtaamispaikan työntekijän tulee olla pitkäaikainen työntekijä</p> <p>Ongelmat suomen kielen oppimisessa ja opettamisessa</p> <p>Suomen kielen käyttö kantaväestön kanssa</p> <p>Toimenpiteiden ja palvelujen jatko projektin jälkeen?</p> <p>Vaikeasti työllistyvät maahanmuuttajat ja terveydelliset haasteet</p> <p>Eri maiden koulutusten yhteensopivuusongelmat</p>	Kehitettävää	
<p>Työnohjaukselliset ja keskustelevat maahanmuuttaja-asiakasasioiden työryhmät</p> <p>Monikulttuurisuuskoulutukset</p> <p>Maahanmuuttokoordinaattorin panos tiedon jakajana</p> <p>Projektit lisäävät koulutusta ja tiedon saantia</p> <p>Vertaiskokemukset muista kaupungeista</p> <p>Maahanmuuttajataustaisen kokonaistilanteen ymmärrys</p> <p>Kotouttamisen ja kotoutumisen prosessin tuntemus</p> <p>Projekti on ollut tarpeellinen kokonaisuuden katsomisen ja näkemisen kannalta</p>	Kehittynyt	Osaaminen
<p>Tiedon lisääntymisen hyödyntämättömyys omassa työssä vai vahvistus omaan tekemiseen?</p> <p>Tarve maahanmuuttokoordinaattorille projektin jälkeenkin</p>	Kehitettävää	
<p>Tietoisuus maahanmuuttoasioista on kasvanut kaupungin päättävissä elimissä</p> <p>Vieraan tutuksi tekeminen ja virheellisten käsitysten oikaisu edistää työllistymistä</p>	Kehittynyt	Asenne
<p>Yrittäjien ja työnantajien asenne työllistymisen esteenä</p> <p>Työkokeilujen ja kuntouttavan työtoiminnan ”johtamattomuus” työllistymiseen</p>	Kehitettävää	

Taulukko 2: Pelkistettyjen ilmaisujen luokittelu pääluokkiin ja alaluokkiin

Kuvaan tulokset luvussa neljä luokittelussa syntyneiden pääluokkien avulla avaamalla niiden taustalla olevien pelkistettyjen ilmauksien sisältöjä. Pelkistettyjen ilmauksien sisältöjen lisäksi

si olen käyttänyt muutamia otteita haastatteluista niiden kuvatessa hyvin tutkimuksen tuloksia. Joistakin haastatteluotteista olen jättänyt turhia sanoja pois, jotta ilmaisusta tulisi selkeämmin esiin olennainen. Tällaisia sanoja ovat olleet esimerkiksi niinku, tota ja et. Haastattelujen henkilöllisyyden suojaamiseksi en mainitse raportissani haastateltujen organisaatioita ja haastatteluotteet olen valinnut niin, että niistä ei tunnistaisi haastateltujen organisaatiota ja henkilöllisyyttä. Joistakin haastatteluotteista olen poistanut myös osia varmistaakseni, ettei haastateltavan henkilöllisyys paljastuisi. Poistetuilla osilla ei ole ollut merkitystä asian sisällön kannalta. Haastatteluotteista poistetut kohdat olen merkinnyt seuraavasti: --. Joihinkin haastatteluotteisiin olen lisännyt hakasulkujen sisälle sanan tai asian nimen selventääkseni, mihin asiaan alkuperäisilmauksessa viitataan.

3.3 Tutkimuksen pätevyys

Tutkimuksen pätevyys eli validiteetti voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin. Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan tutkijan teorian, käsitteiden ja menetelmien hallintaa tutkimuksessa. Ulkoinen validiteetti taas on aineiston ja siitä tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten välisen suhteen pätevyyttä. Laadullisen tutkimuksen luotettavuudessa olennaista on tutkijan jatkuva ratkaisujen, analyysin sekä johtopäätösten aikainen pohdinta, kyseenalaistaminen, kritiikki sekä teoriaan perehtyneisyys. Kirjoittamalla avoimesti ja tarkasti auki tutkimusprosessin eri vaiheet olen pyrkinyt antamaan lukijalle paremmat mahdollisuudet arvioida aineiston keruun ja analysoinnin luotettavuutta, eettisyyttä sekä tutkimuksen tuloksia. (Eskola & Suoranta 2000, 165-166, 208-209, 213.) Ennen kaikkea tutkimusprosessin etenemisen tarkka kuvaus on edesauttanut omaa pohdintaa, kyseenalaistamista ja kriittisyyttä tutkimuksen eri vaiheissa.

Tutkimuksen rajauksen pitäminen tiukasti pelkäästään projektin toisessa vaiheessa osoittautui käytännössä hieman hankalaksi. Mosaiikki-projektin ensimmäisen, toisen ja jatkovaiheen tavoitteet ja toiminnot menivät sekaisin haastatteluilla. Toisaalta useamman vuoden toimineen projektin erittely vaiheisiin ei maahanmuuttajatyötä tekevien kannalta ollut oleellistakaan. Maahanmuuttajatyön kehittämisessä on kysymys kokonaisuudesta eikä kehittämisprojektin eri vaiheista. Lisäksi joiltakin osin projektin tavoitteet ja toiminnot myös jatkuivat projektin eri vaiheissa.

Vaikka aloitin aineiston analysoinnin aineistolähtöisesti ilman teoreettista pohjaa, ei täysin puhdas aineistolähtöisyys voi Tuomen ja Sarajärven (2009, 96) mukaan olla käytännössä mahdollista, koska tutkija ei voi kokonaan sulkea pois olemassa olevaa tietämystään aiheesta. Tutkimukseen voidaan katsoa vaikuttavan jo kysymyksiin valitut teematkin, vaikka teemat eivät tutkimuksessani olleetkaan valikoituneet teorialähtöisesti vaan Mosaiikki-projektin tavoitteisiin pohjautuen (Ks. Eskola & Suoranta 2000, 152). Aiheeseen lisää tutustuessani huomasin mieltäväni, olivatko tutkimuskysymykseni oleellisia tiedon saannin kannalta, olisiko pi-

tänyt kysyä jokin asia toisin tai jäikö jokin asia kysymättä. Aineistoa analysoidessani tuli mieleeni vielä lisäkysymyksiä, joita olisin halunnut esittää haastateltaville. Tällaisesta kysymyksestä esimerkkinä maahanmuuttotyön koordinointiin liittyvä jatkokysymys: Onko maahanmuuttajatyöhön liittyviä työtehtäviä organisoitu eri tavalla projektin johdosta? Laadullisessa tutkimuksessa aineiston keräämisvaiheen jälkeen mieleen tulleet lisäkysymykset aineistoa lukiessa, analysoidessa tai siitä johtopäätöksiä tehdessä onkin tavanomaista kuten Eskola ja Suorantakin (2000) toteavat.

4 Mosaiikki-projektin vaikutukset maahanmuuttajatyöhön

4.1 Keskustelu

Mosaiikki-projektin käynnistämät maahanmuuttaja-asiakasasioiden työryhmä, Mosaiikki-projektin ohjausryhmä ja kotouttamisohjelmatyön ryhmät sekä jo ennen projektia toiminut kaupungin maahanmuuttajatyön kehittämisryhmä ovat kaikki lisänneet eri toimijoiden välistä keskustelua ja käytännön tietoa maahanmuuttoasioista ja parantanut maahanmuuttajatyön kokonaiskuvan hahmottumista. Edellä mainitut ovat johtaneet siihen, että asioita on ollut helpompi ottaa puheeksi päättävien tahojen keskuudessa. Moniammatillisissa työryhmissä keskustelu on lisännyt moniammatillista tietoa ja asioiden eteenpäin viejiäkin on ollut eri hallinnonaloilla. Mosaiikki-projektiin osallistuminen on ikään kuin antanut myös syyn ja valtuutuksen maahanmuuttaja-asioiden esille nostamiseen päättäjien keskuudessa.

Erityisesti kotouttamisohjelman päivittäminen kotouttamisohjelmatyön työryhmissä lisäsi keskustelua ja pohtimista kotoutumisesta ja kotouttamisesta, mikä on edesauttanut maahanmuuttotyön kehittämistä ja kehittymistä. Mosaiikki-projektin rooli kotouttamisohjelmatyön koordinoijana nähtiin tärkeänä apuna kotouttamisohjelmien päivittämisessä, kuten seuraavasta haastatteluotteesta käy ilmi:

”Toihan oli valtavan suuri asia Mosaiikin osalta, kun mehän uusittiin toi meidän kotoutumisohjelma. Ja Mosaiikkihan sen niinku veti koko hankkeen. Et me oltiin työryhmissä ja Mosaiikki veti niitä alkuun, niitä työryhmiä, Mosaiikki kokosi sitä materiaalia ja tota se on ollu tosi iso apu. -- Et ennenhän se on ollu sillä tavalla, että jokainen sossu on tehny omansa, päivähoito omansa, koulu omansa, sit ne on toimittanu tavallaan ne kirjalliset versiot vaan -- ja sitte -- on ollu se kokoomisvastuu. Eikä me oo niinku käyty tämmöstä laajempaa keskustelua niinku ihan tosissaan tästä kotoutumisest ja kotouttamisesta, niin et se oli tosi iso, tosi iso juttu”

Myös toisessa ALPO-tukirakenteen kumppaniprojektin arviointiraportissa nostettiin esiin toimijoiden verkostoituminen, keskustelun lisääntyminen sekä projektin apu kotouttamisohjelmien päivittämistyössä (Ks. Pakaslahti 2014, 87).

4.2 Yhteistyö

Vaikka maahanmuuttotyötä tekevien tahojen välistä yhteistyötä oli tehty jo ennen Mosaiikki-projektia, lisäsi projekti haastateltavien mielestä yhteistyötä. Maahanmuuttaja-asiakasasioiden työryhmä syntyi tarpeesta, kun huomattiin, että eri työntekijät käsittelevät samojen maahanmuuttajien asioita omilla tahoillaan. Työryhmän toiminta helpotti maahanmuuttajatyön koordinoitua ja päällekkäisten tehtävien poistamista. Yhteiset työryhmät ovatkin lisänneet eri maahanmuuttajatyötä tekevien tahojen tehtävien ja palvelujen tarjonnan tuntemusta, jolloin asiakkaan ohjaus eteenpäin on helpottunut. Maahanmuuttajatyötä tekeviin tahoihin tutustuminen erilaisissa työryhmissä ja seminaareissa on myös madaltanut kynnystä ottaa yhteyttä muihin työntekijöihin. Yhteistyö onkin näyttäytynyt asiakkaiden ohjaamisena eri ammattilaisten puoleen puolin ja toisin sekä työntekijöiden välisenä ajatusten vaihtona siitä, mitä eri tilanteissa voisi tehdä asiakkaan tukemiseksi. Yhteisten asiakkaiden asioista keskustelu ja palautteen saaminen toiselta työntekijältä on antanut myös mahdollisuuden reagoida asiakkaan tilanteeseen nopeammin. Seuraavassa haastatteluotteessa kuvataan maahanmuuttaja-asiakasasioiden työryhmän toimintaa ja sen vaikutuksia työntekijän omaan työhön:

”No ensinnäkin, jokainen vähän niinku kertoo [maahanmuuttaja-asiakasasioiden työryhmässä], mitä omassa organisaatiossa on tapahtumassa, mikä on nyt niinku pinnalla. Ja sit me ihan käytiin kyl jonkun verran asiakasasioita sillä tavalla, et oli kysytty lupa, et voinko puhua tälläsessä yhteistyöverkostossa, jos täs totes, et tää on semmonen meidän yhteinen asiakas, niinku sitten sitä, et kuka nyt ottaisi kopin tästä tai, mitä tän ihmisen kanssa kannattaisi - tehdä. Tai sitten ihan yleisesti nimettömänä --, et hei mul on sen ja sen tyyppinen ihminen nyt, että onks teillä jotain --, et sit justiin tuli, et meillä olis nyt näitä työkokeilu juttuja, tai meillä olis -- siellä HRAKS:ssa nää paikat. Ja kyllähän siel sai sellasta tietoo -- päivitettyä, kun ei ne taho pysyy kauheen aktiivimuistissa mulla ainakaan, et mitä kelläkin -- tapahtuu ja just kurseista ja muista, niin kerran kuussa kun aina -- kävi, --, et tavallaan ei tarvinu aina kaivaa jotenkin erikseen uudestaan sitä tietoo, tai sit ainakin tiesi, et keltä sen saa kysyttyä”

Maahanmuuttaja-asiakasasioiden työryhmän säännöllisen kokoontumisen jatkuvuudesta projektin jälkeen oltiin huolissaan. Kaupungin maahanmuuttajatyön kehittämisryhmän rooli nähtiin erilaisena kuin maahanmuuttaja-asiakasasioiden työryhmän, jonka koettiin olevan lähempänä käytännön työtä, minkä eräs haastateltava ilmaisi seuraavasti:

”se säännöllinen tapaaminen, se verkostoitumisen lisääntyminen, mut se nyt valitettavasti varmaan ei jää pysyväksi, koska se ihan se perusrühmähän on nyt sit niinku loppunu -- Mä luulen, että se jää koolle kutsumatta, -- että me nyt oikeestaan --, jotka siinä kävi, mehän ollaan siinä kaupungin ryhmässä kyllä, mut se on sitte taas niinku vähän laajempi se kaupungin ryhmä. Toi oli sillei niinku pienempi kuitenkin, et se oli enemmän niinku sellasta käytännön jakamista”

Toisaalta eräs haastateltavista oli sitä mieltä, että maahanmuuttaja-asiakasasioiden työryhmä ei olisi enää tarpeellinen, vaikka se oli sitä ollutkin Mosaiikki-projektin aloittaessa toimintansa. Työryhmän tarpeellisuuden kokemukseen saattoi vaikuttaa maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden organisaatioiden ja työnkuvien vaihtelevuus. Osa työntekijöistä oli oman ammattiryhmänsä ainoita maahanmuuttajatyötä tekeviä työntekijöitä ja koki ehkä olevansa hyvinkin yksin, jolloin maahanmuuttaja-asiakasasioiden työryhmän tapaamiset olivat luonnollisesti tärkeämmässä roolissa.

Koska maahanmuuttajatyö on vahvasti monialaista ja se järjestetään osana julkista palvelujärjestelmää, on kotoutumisen onnistumisessa oleellista eri tahojen yhteistyön onnistuminen. Yhteistyötä ja tietoisuutta toisten palveluista ja toiminnasta tarvitaan erityisesti kunnan ja TE-toimistojen sekä valtion viranomaisten välillä, mutta hyvin tärkeässä roolissa ovat myös koulutusorganisaatiot sekä järjestötoiminta. Kotouttamisohjelma on hyvä työkalu sopia eri toimijoiden tehtävistä ja vastuualueista. (ALPO-tukirakenteesta opittua... 2014, 45-46.) Kotouttamisohjelman päivittäminen koettiin Mosaiikki-projektin tärkeänä saavutuksena. Kotouttamisohjelmien toimeenpanossa nähtiin kuitenkin olleen ongelmana ohjelmien käsittelyn ja hyväksymisen hitaus kunnanvaltuustoissa. Samoin todettiin, että kotouttamisohjelmien hyväksymisen jälkeen ohjelmien käytännön toimeenpano vaatii vielä työtä.

4.3 Toimenpiteet ja palvelut

Projektin työntekijöiden työpanoksesta saatiin lisäresursseja alkuinfoon, alkukartoitusten tekemiseen, työhönvalmennukseen sekä neuvonta- ja ohjaustoimintaan. Alkuinfo kulki Kotostartin nimellä ja se piti sisällään suomalaisen yhteiskunnan perustietoihin perehdyttämistä. Projekti teki alkukartoituksia niille maahanmuuttajille, jotka eivät olleet työttömiä työnhakijoita eivätkä siten kuuluneet automaattisesti TE-toimistojen palveluiden piiriin. Edellä mainittuihin projektista saatuihin lisäresursseihin viitataan eräessä haastatteluotteessa seuraavasti:

”Mosaiikkihan teki nyt näitä niille maahanmuuttajille, jotka ei oo työvoimatoimiston asiakkuudessa niin näitä alkukartotuksia --, et meillehän kahdelle -- rouvallekin Mosaiikki teki, kun toisel on ihan pieni vauva ja toinen on raskaana

niin ei sitten tullu TE-toimistoon asiakkuuteen --. Ja onhan ne nyt tietysti tällä kotostartillahan ne ottanu aika ison osan sitä.”

Vaikka kotouttamislain mukaan alkukartoitukseen ja kotoutumissuunnitelmaan on oikeus myös silloin, kun maahanmuuttaja ei ole työtön työnhakija tai toimeentulotuen saaja, ei erään haastateltavan mukaan pyyntöjä kartoitukseen tai suunnitelman tekemiseen ole maahanmuuttajilta tullut. Syyksi hän epäili maahanmuuttajien tietämättömyyden kyseisestä palvelumahdollisuudesta. ALPO-tukirakenteesta opittua... (2014) raportissa huomautetaankin, että kotoutumista tukevista toimenpiteistä ja palveluista ei ole hyötyä, jos niistä ei ole maahanmuuttajilla riittävästi tietoa. Alkukartoitus, kotoutumissuunnitelma ja kotoutumiskoulutus eivät tavoita kaikkia maahanmuuttajia. Tiedolla kotoutumista edistävistä palveluista sekä ohjauksella ja neuvonnalla on tärkeä rooli kotoutumisen onnistumisessa. Merkittävää on kuntien oma aktiivisuus palveluista tiedottamisessa ja tarjoamisessa. (Mt., 47.)

Mosaiikki-projektin hyväksi käytännöiksi todettiin työhönvalmentajan tuki työkokeilupaikkojen etsinnässä sekä Kotostartti täyttämässä maahanmuuttajan odotusaikaa ennen kotoutumiskoulutukseen pääsyä. Tuki työkokeilupaikkojen etsinnässä koettiin tärkeäksi palvelumuodoksi, koska TE-toimiston työhönvalmentajan työnkuvaan ei kuulu työkokeilupaikkojen vaan varsinaisten työpaikkojen etsimisessä auttaminen. Työkokeilupaikat ovat tärkeitä maahanmuuttajalle, jonka valmiudet eivät vielä riitä työelämään.

Ohjaamo oli TE-toimiston palvelujen rinnalla matalan kynnyksen paikka, johon ohjata asiakkaita saamaan neuvoja opintomahdollisuuksista ja työpaikoista. Mosaiikki-projektin Ohjaamon rooli nähtiinkin tärkeänä lisäresursseina maahanmuuttajatyöhön, kuten seuraavasta haastattelutuotteesta käy ilmi:

”No toi nyt ainakin on ollu yks semmonen, kun heillä on ollut se Ohjaamo, eli tota sehän on ollu yks semmonen lisä mihin on voinu niinku asiakkaita, -- ohjata --, jotka tarvii sitä työllistymis, opiskelu tän tyyppistä infoo ja neuvontaa --. Se on ollu ihan hyvä, et sinne on tämmönen lisä ollu. Ja kyl mun mielestä on saanu sieltä työllistettykin jonkun verran sitten sitä kautta. Tai sitten on saattanu soittaakin sillon, -- kun asiakas on ollu tässä --, et tääl olis tämmönen, et onk sul antaa aikaa. Ja sillon on jo suoraan saatu se aika varattua joo.”

Myös monikulttuurisessa kohtaamispaikassa saatava matalakynnyksinen neuvontapalvelu on ollut merkittävä lisäresurssi aikuissosiaalityön tarjoamaan avoimeen asiointiin. Sekä avoimen asioinnin että neuvontapalvelun rooli on nimenomaan viranomaisasioinnissa avustaminen, erilaisten lomakkeiden täyttämässä tukeminen sekä muiden arkisten asioiden hoitamisessa avustaminen.

Monikulttuurinen kohtaamispaikka on ollut tärkeä maahanmuuttajien keskinäinen kokemusten vaihtopaikka sekä monikulttuurisen kohtaamisen mahdollistava foorumi. Kohtaamispaikkaa on toivottu alueelle jo pitkään, joten sen käynnistyminen on ollut projektin työvoitto, vaikka sen juurrutustyö onkin vielä kesken, minkä eräs haastateltavista totesi seuraavalla tavalla:

”sillon kun aloitettiin Mosaiikki ykkösen kanssa niin tuntu kaukaisena, varmaan koskaan Hyvinkäällä toteudu, et meil olis oikeeta tämmöstä kohtaamispaikkaa näille. Eikä kaikki oo sitä vielä löytäneetkään, vastahan se, se kestää ennen kun tommonen vakiintuu. Mutta onhan siellä niin paljon toimintaa jo, et se on niinku sillai hyvin lähteny käyntiin. Mut että kaikki vaan rohkeesti painelis sisään, jolla on halua ja tarvetta, ni siihen tietysti on vielä matkaa, -- mutta --, se on siis nyt kuitenkin niin tärkeä saavutus, kun ajatellaan, et miten me pitkään siit on haaveiltu, ja nyt se on toteutunu.”

Jotta maahanmuuttaja-asiakkaat ja kantaväestö ohjautuisivat ja löytäisivät paremmin kohtaamispaikkaan, on työtä kohtaamispaikan juurruttamiseksi vielä tehtävänä. Kohtaamispaikassa toimineen ohjaus- ja neuvontapalvelun toivottiin jäävän pysyväksi. Neuvontaa pienissä yleisluontoisissa arkisissa asioissa, lomakkeiden täyttämässä ja viranomaisasioinnissa toivottiin jatkossakin kohtaamispaikalta. Neuvontatyö koettiin tärkeäksi kotoutumista tukevaksi palvelumuodoksi, joka kaupungin viranomaisten tulisi nähdä itsestään selvänä peruspalveluna. Kohtaamispaikassa työskentelevälle ohjaajalle toivottiin pidempää työsuhdetta ja varmuutta palkanmaksajatahosta. Haastattelujen tekohetkellä kohtaamispaikassa työskenteli palkkatuettu maahanmuuttajataustainen työntekijä puolen vuoden työsopimuksella. Kohtaamispaikan työntekijällä tulisi haastateltavien mielestä olla joko ammattitutkinto tai palkkatukityöllistetyllä Mosaiikki-projektin jälkeenkin taustatuki paikan ja toiminnan organisoinnissa.

Maahanmuuttajien työpaikkojen saamisen esteiksi nähtiin haastatteluissa koulutusten tunnustamisen ja tunnustamisen ongelmat, mikä myös ALPO-tukirakenteesta opittua... (2014, 50) - raportissa nostettiin jatkon kehittämiskohteiksi. Hiltunen (2012, 17) ehdottaa, että aiemmin opittua pitäisi olla mahdollista todentaa myös työelämäjaksoilla ja työpaikoilla voisi tukea kielen itsenäistä opiskelua.

Erään haastateltavan mielestä kotoutumisen ja työllistymisen suurimpina esteinä ovat suomen kielen oppimisen ja opettamisen ongelmat sekä terveydelliset haasteet kuten seuraavassa sitaatissa ilmenee:

”suomen kielen oppiminen ja opettaminen tavalla tai toisella. Mä ymmärrän sen, että se vaatii resursseja, mutta se on ihan ehdoton, koska se on suurin on-

gelma, tietysti joidenkin terveysongelmien lisäksi, suurin ongelma, jo monta vuotta Suomessa olleiden ihmisten kohdalla, et ne ei osaa kieltä kunnolla. Et se on ihan ehdoton.”

Haastateltavien mielestä pääsyä suomen kieltä opiskelemaan tulisi nopeuttaa ja tarjonnan monipuolistua vastaamaan paremmin erilaisia tarpeita. Erilaisista ja -tasoisista suomen kielen opiskeluvaihtoehdoista mainittiin esimerkkeinä luku- ja kirjoitustaidottomien kurssi sekä suomen kielen keskustelukerho, jossa keskustelua harjoiteltaisiin nimenomaan kantaväestön kanssa. Työkokeilupaidat ovat vaihtoehto harjoitella suomen kieltä kantaväestön kanssa arkisissa tilanteissa. Kohtaamispaikka-Mosaiikissa ollaan pyritty vastaamaan kotoutumiskoulutusta odottavien turhautuneiden aikuisten tarpeeseen, mutta kerran viikossa kaksi tuntia kerrallaan kokoontuva suomen kielen kerho ei kuitenkaan voi korvata intensiivisempää kotoutumiskoulutusta ja suomen kielen opiskelua. Eräs haastateltava kuvaa suomen kielen kurssille pääsyn odottamista ja toiveita kohtaamispaikan palveluista seuraavasti:

” -- no kyllä se tietysti se suomen kielen, jotenkin opiskelu sielä Mosaiikissa. Koska -- kurseille pääsee kuitenkin niin hirveen vähän ja -- sitten ei tiedä aina millon ne seuraavat kurssit alkaa --, mut siel [kohtaamispaikassa] pitäis olla sit erikseen ryhmä luku- ja kirjoitustaidottomille ja sitte hitaasti oppivat ja sitte jotka jo osaa ja tarvii sitä keskustelua. Mutta en mä tiedä, miten tommosen Mosaiikin viikkoaikataulu sitten riittäis niinku, mut se on se semmonen et ois jossain joku, paikka sitten, joka tavallaan tarttuus siihen, kun ei oo kurseilla. -- Kun ei niinku tiedä nytkään, et millon mahdollisesti, onks vuoden alusta [suomen kielen kurssi] vai meneeks ens syksyyn vai miten se menee niin pitäis olla kyl joku taho, joka sitte ottais kopin siitä, että ois jonkun moista edes ”

Luku- ja kirjoitustaidottomille, vaikeasti työllistyville maahanmuuttajille, joiden jo hankittu suomen kielen taito heikkenee ”käyttämättömänä” työttömyyden pitkittyessä ja jotka odotuksiin ja toiveisiin pettyneinä saattavat sairastua psykosomaattisesti, toivottiin apua ja keinoja hyvinvoinnin edistämiseksi, kuten eräs haastateltava ilmaisee asian seuraavassa sitaatisa:

”--tää ei oo mikään uus juttu, tätä me ollaan puhuttu täs ryhmässäkin aina, et se mikä tääl on, mitä meil on liian vähän ja kukaan ei oo oikein keksiny siihen mitään sellast viisasten kivee, mikä se olis, niin on nämä -- tällaset maahanmuuttajat, luku- ja kirjoitustaidottomat, jotka ei tuu niinku todennäköisesti koskaan ehkä työllistymään, joilla on sitte niinku -- semmost -- psykosomaattista oireilua. Kun tavallaan se ei elämä sit lähdekkään niinku ne toiveet ja ajatukset ja sit tulee -- masennusta ja sit tulee niitä fyysisiä oireita, työllistää

kauheesti terveydenhuoltoon ja ne työllistää meitä kaikkia, kun on niinku paha olla ja ei oo -- mitään mielekästä ja näin ni, joku semmonen, mitä ehkä vähän toivottiin tosta kohtaamispaikasta, et ois joku semmonen paikka, mihin mennä ja olla ja tavata muita”

Opiskelu tai työllistyminen ei luonnollisestikaan välttämättä suju, jos takana on traumaattisia kokemuksia, mutta yhteiskunnallisesti voisi olla osallinen myös esimerkiksi vapaaehtoistyötä tekemällä. Tutkimusten perusteella tiedetään, että vapaaehtoistoiminta edistää hyvinvointia sekä yksilö- että yhteiskunnallisella tasolla. Olisi tärkeää, että kohderyhmä, jolle kotoutumista ja työllistymistä tukeva toiminta on suunnattu, ei olisi pelkästään toiminnan kohde. Osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuutta lisää vapaaehtoistyö, luottamus-, tuki- ja auttamistehtävät. Yhteistyössä kulttuuri-, liikunta- ja ympäristötoimijoiden kanssa voidaan lisätä ihmisten terveyttä ja hyvinvointia. (Jalava & Koiso-Kanttila 2013, 174, 176.) Esimerkiksi monikulttuurisen kohtaamispaikan houkuttavuutta ja tunnettavuutta voisi lisätä tekemällä paikka oman näköiseksi omaksi paikaksi sosiokulttuurisen innostamisen ideologialla, jossa mukana voisi olla eri kulttuureja kantaväestö mukaan lukien. Maahanmuuttajat voisivat olla alusta asti mukana sekä suunnittelemassa että toteuttamassa toimintaa. (Ks. Kurki 2000.)

Yleisesti projektien ongelmana nähtiin se, että projektitoiminnassa tehdään paljon työtä, mutta kehitetyillä hyväksikin havaituilla toiminnoilla ja palveluilla ei projektin päätyttyä kuitenkaan ole jatkuvuutta. Haastatteluissa tällaisia projektissa hyväksi havaittujen toimintojen lakkaamiseen kohdistuneita huolia tuli esiin useampiakin. Haastatteluissa mainittiin usein myös, kuinka projekti oli tuonut maahanmuuttajatyöhön käytettäväksi lisää resursseja. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä... (e.a., 20) nämä samat aiheet nostettiin esiin. Maahanmuuttajien kotoutumiseen sijoitettuja voimavaroja joudutaan täydentämään hankkeilla, mikä näkyy puutteena osaamisen vakinaistamisessa ja toimien vaikuttavuudessa.

4.4 Osaaminen

Maahanmuuttaja-asiakasasioiden työryhmän kokoontumisilla nähtiin olleen myös työnhajauksellinen merkitys. Työntekijät kokivat työryhmässä saavansa tiedon lisäksi tukea työhönsä. Mosaiikin moniammattilliset työryhmätyöskentelyt ovat lisänneet maahanmuuttajataustaisen kokonaistilanteen ymmärtämistä sekä kotoutumisen ja kotouttamisen prosessin tuntemusta. Projekti ja projektipäällikön tietotaito on auttanut näkemään maahanmuuttoa ja maahanmuuttajatyötä kokonaisuutena. Mosaiikki-projektin projektipäällikön rooli maahanmuuttaja-koordinaattorina koettiin tärkeäksi myös valtakunnallisen tiedon jakajana. Projektipäällikkö on tiedottanut maahanmuuttajatyötä tekeviä työntekijöitä siitä, miten muualla toimitaan ja mitkä toiminnot on katsottu hyviksi käytännöiksi.

Saman alan työntekijöiden kokemusten kuuleminen eri kaupungeista koettiin tärkeäksi. Vaikka muiden työntekijöiden kokemuksista ja muista hankkeista saamasta tiedosta ei osattu sanoa, mitä konkreettista hyötyä niistä oli ollut oman työn tekemisessä, eräs haastateltavista kuitenkin määritteli hyödyn olleen vahvistuksen saamista omalle tekemiselle kuten seuraavasta sitaatista käy ilmi:

”No mites se ainakin, oliko se -- joku väliseminaari, missä oli tuolta Raaseporista ja näin tota väkeä ni se oli älyttömän mielenkiintoinen kuulla. Kuuli vähän kokemuksia muiltakin [kaupungeilta] niin, et miten siellä on tehty. Se on se, mitä tartsis tähän omaankin työhön, et aina kun kuullaan, mitä muissa -- tehdään, niin sitten saa jotain enemmän tähän omaan tekemiseen. -- Ei tuu nyt mieleen mitään konkreettista esimerkkiä sieltä. -- No se tavallaan, sillei niinku vahvistusta hyvinkin pieni asia on tämä, mutta kun ministeriö puhuu kotouttamisesta, mutta me olemme kyllä tämän Raaseporin tyyppin kanssa samaa mieltä, et se on kyllä kotoutuminen, sitä ei voi niinku pakottaa kotoutumaan.”

Eräs haastatelluista mainitsi, miten projektit lisäävät aina koulutuksen saamisen mahdollisuuksia ja saadun tiedon muille jakamista. Projekti tarjosi myös monikulttuurisuuskoulutuksia yrityksille, työyhteisöille ja viranomaisille. Koulutuksissa pohdittiin muun muassa kulttuurien vaikutusta ja maahanmuuttajataustaisen tukemista työpaikoilla.

Maahanmuuttokoordinaattorin työn katsottiin olevan tärkeä, koska koettiin, että omien töiden ohessa ei pysty tekemään maahanmuuttajatyön kehittämistä. On myös tärkeää, että maahanmuuttajatyötä katsotaan laajemmin kuin oman työn näkökulmasta, siksi erillistä virkaa tai toimikuntaa maahanmuuttajatyön koordinointiin ja kehittämiseen pidettiin hyvänä ajatuksena. Eräs haastateltavista kuvaili Mosaiikki-projektin ja maahanmuuttokoordinaattorin roolia seuraavasti:

”--, et kyllähän ne on varmaan tuonu uusia ajatuksia ja ideoita, et he kattoo ehkä laajemmin, et meistä sit jokainen taho kattoo aina siit omasta vinkkelistä ja he on sit tavallaan niinku ikään kun erillinen näistä, jotenkin joka voi kattoo niinku sillai kokonaisuutena enemmän ja vetää yhteen, että sillä tavalla se on mun mielestä ihan tärkeää, et siinä on ollu tämmönen”

Osa haastateltavista koki, että Mosaiikilta ei niinkään ole saatu lisää osaamista itselle, vaan enemmänkin käytännön tukea ja lisäresursseja työhön. Osaamiseen ja tiedon lisääntymiseen liittyvä teema haastattelussa synnytti joiltakin osin ristiriitaisia vastauksia. Toisaalta osa haastatelluista sanoi, että projekti ei ollut lisännyt heidän tietoaan ja osaamistaan maahanmuuttajatyössä, toisaalta taas esimerkiksi tiedon saantia muista projekteista ja kunnista pi-

deittiin tärkeinä ja mielenkiintoisina. Myös monikulttuurisuuskoulutukset koettiin kiinnostaviksi ja saivat kiitosta. Tärkeänä pidettiin myös työryhmien keskusteluja ja tukea sekä maahanmuuttajatyön kentän tuntemuksen lisääntymistä. Vastausten ristiriitaisuuden syynä voisi olla se, että osaaminen ja tiedon lisääntyminen käsitteinä ymmärretään eri tavalla. Haastateltavat saattoivat käsittää osaamisen ja tiedon osana ammattitaitoa, eivätkä kokeneet tarvitsevana ammatillisessa mielessä lisää tietoa tai osaamista. Voi olla myös, että vastausten ristiriitaisuuksien syynä oli saadun tiedon ja osaamisen hyödyntämättömyys omassa käytännön työssä.

4.5 Asenteet

Mosaiikki-projektin kautta on tullut tilaisuuksia lisätä kuntalaisten, viranomaisten, erilaisten yhteisöjen, työnantajien ja päättävien elimien tietoisuutta maahanmuuttoasioista ja oikeista virheellisistä käsityksistä. Erään haastateltavan mielestä maahanmuuttajakeskustelut ovat usein pakolaiskeskeisiä ja suuri osa virheellisistä käsityksistä maahanmuuttajista puhuttaessa liittyy rahaan. Omakohtaisen tietämyksen lisääntyminen on antanut varmuutta maahanmuuttoasioista tiedottamiseen ja informaatiota vastaanottaneet tahot ovat olleet tyytyväisiä oman tietämyksensä lisääntyessä. Myös työllistymisen edistämiseksi tehtävässä työssä merkityksellistä on tiedon lisääntyminen, vieraan tutuksi tekeminen sekä virheellisten käsitysten oikaiseminen. Virheellisten käsitysten oikaisusta ja tietoisuuden lisäämistä kuvaavat hyvin seuraavat otteet haastatteluista:

”Et, et siis vielä hyvinkääläisten suu lokahtaa auki, kun heille sanoo, et ei ei hyvät ihmiset, että venäjä on yleisin kieli, niinku maahanmuuttajakieli Hyvinkäällä.”

”Niin tota, mä tavallisesti kerron heille, -- kerron heille keitä täällä on ja minä verran, joka aiheuttaa jo paljon keskustelua, kun he havaitsee, et pakolaiset onkin niin pieni ryhmä. Ja sit, että mitä, miten nää ihmiset on tullu tänne, on työperäiset, opintoperäiset, rakkausperusteiset ja kirjo on valtava. -- Jos mä saan paljon puheenvuoroa, niin sitten kerron kaikista ryhmistä mitä tääl on sen lisäksi, mitä nyt koulutus pystyy tarjoamaan. Ja sanon, et hyvä olis kun te hyvät yrittäjät tarjoisitte lisää näitä työpaikkoja. Eivät he halua istua jouten. Ja -- tota palaute on aina ollu hyvää. Elikkä tiedon puute on valtava.”

Maahanmuuttajien työllistymiseen tarvittaisiin haastateltujen mielestä lisää työtä, projekteja, työhönvalmentajia, yhteyksiä yrityksiin sekä suomalaisille työnantajille asennekasvatusta. Hiltusen (2012, 17) mukaan työnantajien ei tulisi edellyttää täydellistä kielitaitoa ja ”ulkomaisen” työvoiman käytön tulisi olla myös eettisesti hyväksyttävää. Haastateltujen mielestä työkoetilupaikkoja on hyvin tarjolla tietyillä toimialoilla, mutta työllistyminen on vaikeaa. Työ-

haluisten työllistymisen esteenä nähtiin työkokeilu- ja tukityöllistämisyjärjestelmän ristiriitaisuudet. Tukityöllistämisen koettiin johtavan harvoin pysyviin työpaikkoihin normaalilla palkalla. Tukityöllistämisen katsottiin myös lisäävän virheellisiä käsityksiä maahanmuuttajien saamista etuuksista. Olisi kuitenkin hyvä, jos työkokeilupaikkoja olisi laajemmin tarjolla eri aloilla. Maahanmuuttajien työllistämiseen liittyviä ilmiöitä kuvaa hyvin seuraava sitaatti:

”Työkokeilupaikkoja yleensä on ihan hyvin tarjolla, mut sitten se työllistyminen on se, mikä on ollut ehkä koko, läpi aikojen se kaikista vaikein. --liian usein huomaa, että vedotaan kielitaitoon, vaikka siinä ei periaatteessa ole niinku vikaa, mutta sitten se on niinkun, käytetään sitä tekosyynä, kun ei haluta ulkomaalaista ottaa. Koska ne työnantajat, jotka on sitten palkannu ulkomaalaisia niin ne sitten ottaakin oikeestaan pelkästään niitä ulkomaalaisia, koska ne on huomannu, että ne on niin ahkeria työntekijöitä.”

Ehdottaessani haastateltavalle, että edellä olevassa haastatteluotteessa mainitut maahanmuuttajia palkanneet työnantajat kertoisivat myönteisistä kokemuksistaan muille työnantajille, haastateltava totesi, että työnantajia on vaikea saada tulemaan tällaisiin tilaisuuksiin. Haastateltava kuitenkin uskoi, että jalkautuminen työpaikoille kertomaan kokemuksista voisiakin toimia. Itse uskon, että kokemuksista voisi kertoa esimerkiksi lehtiartikkelisarjoilla, joissa maahanmuuttajia työllistävät työnantajat kertoisivat omista kokemuksistaan. Tällainen projekti ei tarvitsisi paljon resursseja ja ihmisten siirtymisiä, ainoastaan paikallisen sanomalehden toimittajan jalkautumista ja työnantajan aikaa haastattelulle. Samalla haastatellulla yrityksellä tai organisaatiolla olisi mahdollisuus saada positiivista julkisuutta. Tällaiset toimitamallit voisivat olla kokeilemisen arvoisia ideoita, joilla saattaisi olla jopa, jos ei ehkä ihan yhteiskunnallisia, niin alueellisia vaikutuksia.

5 Johtopäätöksiä

Kesän ja syksyn 2015 aikana turvapaikanhakijoiden määrät kasvoivat huomattavasti niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa. Vuonna 2015 turvapaikanhakijoiden määrä oli Suomessa 32 476, kun se vielä vuonna 2014 oli 3 615 (Turvapaikka- ja pakolaistilastot 2016). Maahanmuuttajien kotouttamisen toimenpiteet ja palvelut, kotoutumisen onnistuminen ja maahanmuuttajien työllistyminen ovat nousseet yhtäkkiä kunnissa marginaalisesta aiheesta aiheiksi, joita on syytä pohtia ja organisoida niissäkin kunnissa, jotka eivät ole riittävästi huomioineet maahanmuuttajien tarpeita kuntalaisten palveluita järjestäessään (ALPO-tukirakenteessa opittua... 2014, 40). Vaikka maahanmuutto itsessään ei ole Suomessa uusi ilmiö, niin kotouttamisen toimenpiteet ovat. Maahanmuuttajatyö vaatii kehittämistä ja siksi Mosaiikki-projektin kaltaiset kehittämisprojektit ovat tarpeellisia. (Hiltunen 2012, 16.)

Työntekijöiden työhön kohdistuvia tavoitteita Mosaiikki-projektissa olivat verkostoituminen, maahanmuuttotyön kehittäminen, hyvien käytäntöjen levittäminen ja juurruttaminen sekä työntekijöiden tukeminen ja neuvonta maahanmuutto- ja monikulttuurisuusasioissa. Arvioitaessa Mosaiikki-projektin vaikutuksia asetetuilla arviointikriteereillä eli suhteessa projektille asetettuihin tavoitteisiin maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden työn näkökulmasta, voisi sen sanoa onnistuneen niissä, vaikka työtä kotoutumisen ja työllistämisen edistämiseksi on vielä paljon tehtävänä kuten eräs haastateltava kuvasi seuraavasti:

”Niin, se on nimittäin sillai, sillai myöskin, että kun lähtee umpihankeen tekemään, niin ei tuu niin hirveen paljon sitä jälkeä, et se muuttuu sitten helpommaks,--”

Vertailtaessa Mosaiikki-projektin vaikutuksia muihin maahanmuuttajien kotouttamis- ja työllistämishankkeisiin on tuloksissa ja tulkinnoissa nähtävissä säännönmukaisuutta. Eri lähteistä tai eri menetelmin saadut informaatiot tukevat toisiaan.

Projektin onnistui lisäämään maahanmuuttaja- ja monikulttuurisuustyön verkostoitumista erilaisiin poikkialueisiin työryhmiin, kehittämään maahanmuuttajien ohjausta ja neuvontaa maahantuloperusteesta riippumatta Ohjaamo-toiminnalla sekä matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontapisteellä. Kotouttamistyötä koordinoitiin etenkin kotouttamisohjelmatyöskentelyllä ja päivitettyillä kotouttamisohjelmilla. Monikulttuurisella kohtaamispaikalla kannustettiin kulttuurien kohtaamiseen ja monikulttuurisuuskoulutuksilla lisättiin viranomaisten osaamista. Muiden ALPO-hankkeiden tapaan Mosaiikki-projekti on onnistunut kehittämään maahanmuuttajatyötä tekevien yhteistyötä ja saanut projektin toimintoja vakinaistettua, vaikka hankkeiden toiminnan aikana kunnilla on ollut paineita säästää ja karsia tehtäviään (ALPO-tukirakenteesta opittua... 2014, 40-41).

Projektista pysyviksi käytännöiksi on jäänyt monikulttuurinen kohtaamispaikka, yhteistyö eri viranomaisten ja toimijoiden välillä, Ohjaamo-toiminta sekä ohjaus- ja neuvontatyö kohtaamispaikassa. Hyväksi koettua kotouttamistyön kehittämistä jatketaan kotouttamisohjelmatyöskentelyllä Hyvinkäällä, Riihimäellä ja Nurmijärvellä. Lisäksi Hyvinkää, Riihimäki ja Hausjärvi ostavat projektista tutun projektinpäällikön työpanosta osa-aikaisena kotouttamistyön koordinaattorina. Kaikkien pysyväksi jääneiden toimintojen oli myös toivottu jäävän pysyviksi. Maahanmuuttaja-asiakasasioiden työryhmä jatkuu nimellä kotouttamistyöryhmä. Kotouttamistyöryhmä kokoontuu sekä Hyvinkäällä että Riihimäellä neljästi vuodessa. Myös kaupungin maahanmuuttajatyön kehittämisryhmä kokoontuu niin kuin jo ennen projektia. Sen nimi vain on muuttunut kotouttamistyön ohjausryhmäksi. Kotouttamistyöryhmä ja kotouttamistyön ohjausryhmä ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Kotouttamistyöryhmästä tehdään ajan-kohtaisista asioista ja kehittämistarpeista esityksiä kotouttamistyön ohjausryhmälle. Moni-

kulttuurisen kohtaamispaikan toiminta jatkuu Hyvinkään kaupungin toimintana uudella toimintapaikalla, mutta toiminnot ovat pysyneet ennallaan. Mosaiikki on tärkeä kohtaamispaikka kotoutumista tukevalle toiminnalle. Sekä Ohjaamo-toiminta että ohjaus- ja neuvontapiste jatkuu kohtaamispaikan tiloissa. Ohjaamo-toiminta pitää sisällään työllistymistä edistävää tukea, ohjausta koulutus- ja työpaikkojen etsinnässä sekä työnhakuun liittyvien asiakirjojen laatimisessa. (Pyylehto 2016.)

Kolmannen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan kuten seurakunnan, SPR:n ja Hyvinkään Akateemiset Naiset ry:n rooli erilaisten toimintojen järjestäjänä ja yhteistyökumppanina julkisen sektorin kanssa tuli vahvasti esiin haastattelujen yhteydessä. Kolmannella sektorilla, seurakunnalla, järjestöillä ja vapaaehtoistyöntekijöillä onkin merkittävä rooli kotoutumisen tukemisessa. Maahanmuuttajien tavoittamisessa, mielekkään elämän tukemisessa sekä maahanmuuttajien ja kantaväestön kohtaamisten edistämässä on kolmannella sektorilla ja kansalaisyhteiskunnalla paljon mahdollisuuksia tukea kotoutumista.

Mosaiikki-projektin onnistumiseen vaikuttava etu on varmastikin ollut se, että projektissa on ollut mukana myös osaamista kunnallisesta päätöksentekojärjestelmästä, budjetoinnista sekä päätöksentekoon vaikuttamisesta (ks. ALPO-tukirakenteesta opittua... 2014, 50). Nykyiseen kotouttamistyöryhmään toivottiinkin mukaan kunnallispolitiikan edustajaa.

Projektin toiminnoista, jotka eivät onnistuneet asetettujen tavoitteiden mukaisesti, voisi mainita yritysyritystyön. Työnantajien tarpeiden ja maahanmuuttajien osaamisen kohtaamisessa on vielä työtä tehtävänä. Yritysyritystyön onnistumista on varmastikin hidastanut taantuma. ESR-rahoituskauden 2014-2020 Osuma-hankkeen tarkoituksena ja tavoitteena on vastata työllistymisen edistämisen ja tukemisen tarpeeseen. Vuoden 2013 alusta voimaan tulleet TE-toimiston palvelujen uudistukset ja yhteyshenkilöiden vaihtumiset koettiin hidasteina projektin ja TE-hallinnon väliselle yhteistyölle. Myös toisessa ALPO-tukirakenteen kumppanihakkeesta tehdyssä arviossa tämä sama ilmiö otettiin esiin. TE-toimiston henkilökunnan tavoitettavuus yhteistyön tekemiseen koettiin heikentyneen maahanmuuttajatyötä tekevän työntekijän näkökulmasta (Pakaslahti 2014, 82-83).

Haastatteluista jäi päällimmäisenä mieleen tunne, että vastaukset pysyivät pintapuolisina. Olin myös odottanut, että maahanmuuttajien työllistyminen olisi noussut esiin haastatteluissa enemmän, mutta näin ei useinkaan tapahtunut, ellen ottanut aihetta itse puheeksi. Edellä mainituista syistä jäinkin miettimään, johtuiko vastausten pintapuolisuus kokemattomuudestani haastattelijana ja olinko tuonut haastattelussa tarpeeksi esiin projektin vaikutusten arviointia maahanmuuttajien työllistymisen ja kotoutumisen tukemisessa. Vastasivatko haastattelut kysymyksiin enemmän oman työn helpottumisen näkökulmasta vai maahanmuuttajien työllistymisen ja kotoutumisen edistämisen näkökulmasta? Joskus vastaukset olivat niin samankaltaisia ja samoja sanoja toistavia, että tuntui, kuin vastaukset olisivat olleet enemmän

toistoa siitä, mitä kokouksissa ja seminaareissa oli keskusteltu projektista kuin mitä haastateltava itse ajatteli aiheesta. Tällainen ilmiö olisi inhimillistä, omat ajatukset muokkaantuvat ympäristön vaikutuksesta ilman, että sitä itse edes tiedostamme.

Mielenkiintoinen tutkimusaihe jatkoon kannalta olisi, miten projektit vaikuttavat lopullisen kohderyhmän eli maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen edistymiseen. ESR-ohjelmakauden 2014-2020 Osuma-hankkeen vaikutusten arvioinnin voisikin tehdä maahanmuuttajien näkökulmasta. Hankkeiden onnistumisen kannalta oleellista on kuitenkin, että projektin edetessä muistetaan siitä lopullisesti hyötyvän eli maahanmuuttajan tarpeet ja haasteiden ratkaiseminen (ALPO-tukirakenteesta opittua... 2014, 44).

Tutkimukseni alustavat tulokset (Liite 5) esittelin 10.12.2014 pidetyssä loppuseminaarissa, jossa oli noin 40 maahanmuuttajatyötä tekevää työntekijää tai vapaaehtoista, eri tahojen viranomaisia sekä maahanmuuttajia. Uskon, että ulkopuolisen toteuttamalla arviolla projektin vaikutuksista on merkitystä verrattuna projektin työntekijöiden itsearviointiin tai projektipäällikön laatimiin väli- ja loppuraportteihin. Jotta hankkeiden kehittämien toimintojen ja palveluiden jatkuvuuden voisi taata, onkin tärkeää osoittaa niiden hyödyllisyyttä, tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta (ALPO-tukirakenteesta opittua... 2014, 50). Opinnäytetyöni on yksi osa tätä tarpeellisuuden osoittamista. Merkityksellistä opinnäytetyön ja tutkimukseni tekemisessä on ollut myös oma oppiminen ja oman tiedon lisääntyminen maahanmuuttoon liittyvissä asioissa. Koen, että tietämykselläni voin omalta osaltani olla lisäämässä maahanmuuttajasioihin liittyvää tietoisuutta ja virheellisten käsitysten oikaisua.

Lähteet

Aalto-Kallio, M., Saikkonen, P. & Koskinen-Ollonqvist, P. 2009. Arvioinnin kartalla. Matka teoriasta käytäntöön. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisuja 7/2009. Helsinki.

Eskola, J. 2007. (Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa L. Viinamäki, & E. Saari (toim.). Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi, 32-45.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. Tampere: Vastapaino.

Heikkilä T. 2008. Tilastollinen tutkimus. 7.painos. Helsinki: Edita.

Hiltunen, S. 2012. Monikulttuurisuus Euroopan rajamailla. Teoksessa S. Hiltunen (toim.). Maahanmuuttajan matka suomalaiseen yhteiskuntaan. Joensuu: Pohjois-karjalan ammattikorkeakoulun julkaisu B:42, 8-19.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Jalava, J. & Koiso-Kanttila, S. 2013. RAY-rahoitteisten järjestöorganisaatioiden haasteet ja matalan kynnyksen dilemma. Teoksessa M. Niemelä & J. Saari (toim.). Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 172-191.

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493.

Robson, C. 2000. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Helsinki: Tammi.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 7. painos. Helsinki: Tammi.

Vartiainen, P. 2007. Monitahoarvioinnin periaatteet ja prosessit. Teoksessa L. Viinamäki & E. Saari (toim.). Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi, 152-172.

Virtanen, P. 2007. Arviointi - arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki: Edita.

Sähköiset lähteet

ALPO-tukirakenteessa opittua. Suosituksia ja hyviä käytäntöjä maahanmuuton alkuvaiheen palveluihin 2014. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 6.3.2016.
https://www.tem.fi/files/41283/ALPO_suomi_netti.pdf

Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittaman projektin kuvaus e.a. Rakennerahastotietopalvelu. EAKR- ja ESR-projektit Suomessa ohjelmakaudella 2007 - 2013. Viitattu 14.3.2016.
<https://www.eura2007.fi/rrtiepa/projekti.php?projekтикoodi=S11679>

Kiintiöpakolaiset 2016. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 19.3.2016.
http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/kiintiopakolaiset

Kohti nykyistä kotoutumislakia e.a. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 16.4.2016.
http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/kotouttaminen/kotouttamistyon_tustaa/kohti_nykyista_kotoutumislakia

Kotouttaminen 2016. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 26.3.2016.
http://www.migri.fi/tietoa_muualla/kotouttaminen

Kotoutuminen ja kotouttaminen 2015. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 17.4.2016.
http://www.tem.fi/tyo/maahanmuuttajien_kotouttaminen/usein_kysytyt_kysymykset/kotoutuminen_ja_kotouttaminen

Koutsihäme - Työvaltaisilla menetelmillä palkkatyöhön 2012. Kiipula. Viitattu 14.3.2016.
<http://www.kiipula.fi/fi/kehittamishankkeet/esr-hankkeet/koutsihame>

Maahanmuuton tunnusluvut 2014. Euroopan muuttoliikeverkosto Maahanmuuttovirasto. Viitattu 14.3.2016. http://emn.fi/files/1164/EMN_Maahanmuuton_tunnusluvut_2014.pdf

Maahanmuuttajien työllistymisen esteet. Kohti ennakoivaa ja vaikuttaa verkostotyötä 2011. Selvityksen loppuraportti. Sisäasiainministeriö ESR Alpo. Viitattu 8.5.2016.
<http://www.intermin.fi/julkaisu/132011?docID=24895>

Maahanmuutto. Ihmisoikeudet, kilpailukyky, sisäinen turvallisuus, työllisyys, osallisuus, kansainvälisyys, liikkuvuus e.a. Sisäministeriö. Viitattu 20.3.2016.
https://issuu.com/sisaministerio/docs/d_sismin_esitea5_suomi_maahanmuutto

Maahanmuutto ja maahanmuuttopolitiikka 2015. Sisäministeriö. Viitattu 24.6.2015.
<http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto>

Oleskelun voimassaolo ja lupatyypit 2016. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 20.3.2016.
<http://www.migri.fi/oleskeluluvat/lupatyypit>

Oleskeluoikeuden rekisteröinti 2016. Poliisi. Viitattu 20.3.2016.
http://poliisi.fi/ulkomaalaisluvat/oleskeluoikeuden_rekisterointi

Opin Ovi Osaamiseen 2012. Koulutuskeskus Tavastia. Viitattu 14.3.2016.
http://www.opinovi.fi/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=151&temid=669&lang=fi

Pakaslahti, S. 2014. Valmiuksia vastaanottoon, ketteryyttä kotouttamiseen? Alueellisen maahanmuuton kehittämishanke Alman väliarviointi. Tampereen ammattikorkeakoulu.

Turvapaikka- ja pakolaistilastot 2016. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 27.3.2016.
http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka-_ja_pakolaistilastot

Turvapaikka ja kansainvälinen suojelu 2016. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 25.3.2016.
http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka-_ja_pakolaistilastot

Ulkomaalaistaustaiset e.a. Tilastokeskus. Viitattu 27.5.2016.
<https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/index.html/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset>

Valtion kotouttamisohjelma. Hallituksen painopisteet vuosille 2012-2015 2012. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 27/2012. Viitattu 8.5.2016.
https://www.tem.fi/files/34181/TEMjul_27_2012_web.pdf

Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiasta e.a. Sisäministeriö. Viitattu 14.3.2016.

http://issuu.com/sisaministerio/docs/maahanmuuton_tulevaisuus_2020_low-r?e=0/6174010

Väestö kielen mukaan sekä ulkomaan kansalaisten määrä e.a. Viitattu 25.3.2016.

http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/060_vaerak_tau_107.px/table/tableViewLayout1/?rxid=54894071-0ba7-4a7b-9e7d-6ccf20041c53

Väestörakenne 2015. Tilastokeskus. Viitattu 25.3.2015.

<http://www.stat.fi/meta/til/vaerak.html>

Julkaisemattomat lähteet

Kleemola, J., Kinnunen, J. & Aavikko, P. 2013. ELY-keskuksen Koulutusportti-projektin arviointi. Loppuraportti. HVM PuplicPartner Oy.

Lehtonen, K. 2012. ESR-projektin väliraportti. Ohjelmakausi 2007-2013. Raportointikausi 1.3.2011 - 31.12.2011. Mosaiikki 2. Hyria koulutus Oy.

Pyylehto, M. 2013. ESR-projektin väliraportti. Ohjelmakausi 2007-2013. Raportointikausi 1.1.2012 - 31.12.2012. Mosaiikki 2. Hyria koulutus Oy.

Pyylehto, M. 2014. ESR-projektihakemus. Euroopan sosiaalirahaston osittain rahoittamat projektit. Ohjelmakausi 2007 - 2013. Muutoshakemus. Mosaiikki 2. Hyria koulutus Oy.

Pyylehto, M. 2016. ESR-projektin loppuraportti. Mosaiikki 2. Hyria koulutus Oy.

Kuviot

Kuvio 1: Maahanmuutto 2014: myönnetyt oleskeluluvat perusteluineen kolmansista maista tuleville sekä oleskeluoikeuden rekisteröinnit EU-kansalaisille	12
Kuvio 2: Ulkomaalaistaustaisten taustamaita (Ulkomaalaistaustaiset e.a.).....	13

Taulukot

Taulukko 1: Ulkomaan kansalaisten määrä Mosaiikki-projektin kuntien toiminta-alueella vuoden 2014 lopussa	12
Taulukko 2: Pelkistettyjen ilmaisujen luokittelu pääluokkiin ja alaluokkiin	26

Liitteet

Liite 1: Haastattelukysymykset.....	47
Liite 2: Muistilista projektin työkaluista, menetelmistä ja toimenpiteistä.....	48
Liite 3: Ensimmäinen haastattelupyyntö.....	49
Liite 4: Toinen haastattelupyyntö	50
Liite 5: Mosaiikki-projektin loppuseminaarissa 10.12.2014 esitetty alustava arvio projektin vaikuttavuudesta.....	51

Liite 1: Haastattelukysymykset

Mosaiikki-projektiin osallistuneiden yhteistyötahojen työntekijöille tehdyn haastattelun kysymykset

Teemahaastattelun taustakysymykset ja haastateltavan työnkuvaan liittyvät kysymykset (tosi-asiakysymykset):

1. Missä kunnassa ja organisaatiossa työskentelette?
2. Kuulutteko Mosaiikki-projektin ohjausryhmään?
3. Kuinka paljon työtehtävänne sisältävät maahanmuuttajatyötä?
4. Kuinka kauan olette tehnyt maahanmuuttajatyötä?
5. Sisältyykö työtehtäviinne asiakastyötä maahanmuuttajien kanssa?
6. Mitä työtehtäviinne sisältävä maahanmuuttajatyö käytännössä pitää sisällään?
7. Teettekö edellä mainituissa työtehtävissä yhteistyötä muiden maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden kanssa?
8. Oletteko osallistuneet Mosaiikki-projektin vetämiin maahanmuuttaja-asioita käsitteleviin työryhmiin? Jos olette, niin kuinka usein?

Teemahaastattelun kysymykset (mielipidekysymyksiä):

1. Onko Mosaiikki-projekti kehittänyt maahanmuuttajatyötä? Jos on niin, miten se näkyy käytännössä omassa työssäsi?
2. Oletko käyttänyt jotakin Mosaiikki-projektin kehittämää työkalua tai -menetelmää työssäsi tai ohjannut asiakasta tällaisen työkalun tai -menetelmän pariin? Jos olet niin mitä, ja mikä sen/niiden merkitys ja vaikutus on omassa työssäsi?
3. Onko yhteistyösi maahanmuuttotyötä tekevien työntekijöiden kanssa lisääntynyt Mosaiikki-projektin myötä? Jos on, niin minkälaisissa asioissa ja kuinka paljon?
4. Oletko saanut työssäsi esiin tuleviin maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyviin käytännön asioihin tukea ja neuvoja Mosaiikki-projektista? Jos olet niin keneltä/mistä ja minkälaisiin asioihin?
5. Onko Mosaiikki-projekti vaikuttanut maahanmuuttajatyön osaamiseesi?
6. Onko Mosaiikki-projektin myötä jokin hyvä työkäytäntö levinnyt maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden keskuudessa ja jäänyt pysyväksi? Jos on niin mistä työkäytännöstä/käytännöistä on kysymys?
7. Miten maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden työtä voitaisiin kehittää, jotta se tukisi paremmin maahanmuuttajien työllistymistä ja kotoutumista?
8. Onko jotakin mitä vielä haluaisitte sanoa Mosaiikki-projektiin liittyen?

Liite 2: Muistilista projektin työkaluista, menetelmistä ja toimenpiteistä

- Työhönvalmennusmallit
- Ohjaus- ja neuvontapalvelut maahanmuuttajille
- Kuntien kotouttamisohjelmien ja monikulttuurisuusstrategioiden ajantasaistaminen
- Maahanmuuttajatyötä tekevien tahojen työryhmä
- Maahanmuuttaja-asioita käsittelevä ja kehittävä työryhmä
- Monikulttuurisuuskoulutuksia yrityksille, työyhteisöille ja viranomaisille
- Monikulttuurinen kohtaamispaikka Mosaiikki

Liite 3: Ensimmäinen haastattelupyyntö

Hei!

Opiskelen Laurean ammattikorkeakoulussa kolmatta vuotta sosiaalialaa. Olen tekemässä opinnäytetyönä arviointitutkimusta Mosaiikki-projektin toisen vaiheen vaikuttavuudesta projektipäällikkö Miina Pyylehdon toimeksi antamana.

Jotta tutkimukseni tulokset olisivat mahdollisimman luotettavia ja siten hyödyllisiä, tarvitsin teidän asiantuntemusta ja kokemusta avukseni. Siksi toivoisinkin pääseväni haastattelemaan teitä. Haastattelukysymykseni koskevat maahanmuuttaja-asioihin liittyviä käytännön työtehtäviä sekä kokemuksianne ja näkemyksiänne Mosaiikki-projektin vaikutuksesta omaan työhönne, ja siten maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen edistämiseen.

Haastattelut ovat luottamuksellisia ja vastaukset käsitellään anonyymisti. Haastattelujen arvioin kestävän noin 45 minuuttia.

Onnistuisiko haastattelu johonkin kelloaikaan esimerkiksi: torstaina 20.11., maanantaina 24.11., tiistaina 25.11. tai keskiviikkona 26.11.? Jos näistä päivistä mikään ei sovi, voit ehdottaa jotakin muuta päivää ja kellonaikaa.

ystävällisin terveisin,
Anu-Mari Hopeakoski
sosionomiopiskelija

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Hei,

Toivon teidän osallistuvan Mosaiikin arviointiin, jonka tekee Laurean opiskelija Anu-Mari Hopeakoski. Yhteydenotot hänelle suoraan.

Terveisin Miina

Liite 4: Toinen haastattelupyyntö

Hei!

Olen tähän mennessä saanut teistä kolmelta yhteydenoton haastattelusta sopimiseen. Paljon kiitoksia heille!

Toivoisin kuitenkin vielä näiden kolmen haastattelun lisäksi saavani ainakin neljä haastattelua. Hyvinkään, Riihimäen ja Nurmijärven maahanmuuttajatyön kehittämisen kannalta teidän maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden tiedot ovat ensiarvoisen tärkeitä. Haastattelukysymykset lähetän sähköpostitse etukäteen, jotta voitte tutustua niihin ennen haastattelua.

Toivoisin siis, että ehtisitte työkiireistänne huolimatta antamaan haastattelulle noin 45 minuuttia aikaanne.

Tiistaina 25.11., torstaina 27.11. sekä keskiviikkona 3.12. olen kello 12.30 eteenpäin vapaa tulemaan työpaikalleni tekemään haastattelua.

Keskiviikkona 26.11., maanantaina 1.12. sekä torstaina 4.12. kalenterini on vielä täysin tyhjä.

Jos mikään edellä mainituista päivistä ei sovi, voit ehdottaa jotakin muuta Sinulle sopivampaa ajankohtaa.

ystävällisin terveisin,

sosionomiopiskelija

[Redacted]

[Redacted]

Laurea-ammattikorkeakoulu

Hyvinkää

Hei,

Toivon teidän osallistuvan Mosaiikin arviointiin, jonka tekee Laurean opiskelija Anu-Mari Hopeakoski. Yhteydenotot hänelle suoraan.

Terveisin Miina

Liite 5: Mosaiikki-projektin loppuseminaarissa 10.12.2014 esitetty alustava arvio projektin vaikuttavuudesta

Mosaiikki-projektin vaikuttavuutta arvioi Laurea-ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelija osana opinnäytetyötään. Projektin vaikuttavuutta arvioitiin maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden näkökulmasta. Arvioinnin lähtökohtana olivat projektille asetetut tavoitteet ja niiden toteutuminen. Arvioinnissa huomioitavia projektin tavoitteita olivat maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden verkostoituminen, maahanmuuttotyön kehittäminen, hyvien käytäntöjen levittäminen ja juurruttaminen sekä työntekijöiden tukeminen ja neuvonta maahanmuutto- ja monikulttuurisuusasioissa. Koska lähtötilanteesta, ajasta ennen Mosaiikki-projektia, ei oltu tehty arviointia työntekijöiden näkökulmasta, oli hankkeen vaikuttavuutta arvioitava sen loppuvaiheessa kerättävällä arviointi-informaatiolla. Arviointi perustuu siten maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden kokemuksiin ja näkemyksiin Mosaiikki-projektin vaikuttavuudesta.

Arviointitutkimuksen tarkoitus oli vastata kysymykseen:

- Miten Mosaiikki-projekti on vaikuttanut maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen tukemiseen?

Tämän kysymyksen selvittämiseksi etsittiin vastauksia seuraaviin tarkentaviin kysymyksiin;

- Miten Mosaiikki-projekti on vaikuttanut maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden verkostoitumiseen ja yhteistyöhön,
- miten Mosaiikki-projektin kehittämät työkalut ja -menetelmät ovat vaikuttaneet työntekijöiden tekemään maahanmuuttajatyöhön sekä
- miten Mosaiikki-projekti on vaikuttanut työntekijöiden maahanmuuttajatyön osaamiseen.

Arviointiaineiston keruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua, jossa haastattelun teemat oli etukäteen mietitty valmiiksi kysymyksiksi. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Arviointitutkimuksen perusjoukko koostui Mosaiikki-hankeeseen osallistuneiden yhteistyötahojen maahanmuuttajatyötä tekevistä työntekijöistä. Mosaiikki-hankkeen projektipäällikkö valitsi perusjoukosta 17 hankkeeseen aktiivisimmin osallistunutta työntekijää. Arvioinnin tekijän sähköpostitse lähettämään haastattelupyyntöön vastasi viisi työntekijää. Jokainen työntekijä edusti eri yhteistyöorganisaatiota ja osa heistä oli mukana projektin ohjausorganisaatiossa. Vaikka koko perusjoukon haastattelu ei ole tarpeellista ja suppeampi, harkinnanvaraisesti koottu otoskin voi riittää luotettavan ja hyödyllisen arvioinnin tekemiseen, olisi silti ollut toivottavaa, että kaikki yhteistyöorganisaatiot olisivat olleet edustettui-

na. Tämä siksi, että eri yhteistyötahojen näkökulmat projektiin ovat erilaisia ja vaikuttavuuden arviointi annetaan kunkin työntekijän oman työn näkökulmasta. Käytännössä tämä olisi tarkoittanut noin kahta saatua haastattelua lisää. Arvioinnin alustavista tuloksista ei kuitenkaan voi sanoa, ettei otos olisi ollut riittävän kattava.

Litteroidusta haastatteluaineistosta etsittiin arviointikysymysten kannalta merkityksellisiä asioita. Alustavan aineiston analyysin perusteella Mosaiikki-projektin vaikuttavuus näkyi maahanmuuttajatyön työntekijöiden näkökulmasta seuraavasti:

Maahanmuuttajatyön kehittyminen

- Maahanmuuttajatyötä tekevien toimijoiden yhteen kerääminen
- Kotoutumisohjelman laatimisen tiimoilta toimijoiden kerääminen yhteen lisääntyä entisestään
- Ajantasaistettu laajempi kotoutumisohjelma
- Kotoutumisohjelman uusiminen Mosaiikki-projektin vetämänä lisäsi kotoutumiseen ja kotouttamiseen liittyvää keskustelua laajemmin. Haastatteluissa nousi esiin kotoutumisohjelmien hyväksymisen kesto kunnissa, myös ohjelmiin sitoutuminen ja niiden toteutuminen mietitytti.
- Kauan toivotun monikulttuurisen kohtaamispaikka Mosaiikin saaminen Hyvinkäälle
- Kohtaamispaikka Mosaiikista maahanmuuttajien saama opastus ja neuvonta arkisissa, jokapäiväisissä asioissa
- Opiskeluun ja työelämään liittyvä matalan kynnyksen ohjaus Ohjaamossa. Ohjaamo on ollut yksi paikka lisää, johon ohjata maahanmuuttaja-asiakkaita.
- Työhönvalmennus

Verkostoituminen ja yhteistyö

- Asiakasasioiden työryhmän säännöllinen kokoontuminen toimi epävirallisena ja käytännönläheisenä tapaamismuotona työnohjauksellisena toimintana
- Mosaiikki-projekti toimi tärkeänä lisäyhteistyötahona
- Mahdollisuus yhteisistä asiakkuuksista puhumiseen muiden toimijoiden kanssa lisäsi yhteistyötä ja poisti työtehtävien päällekkäisyyttä

Työntekijöiden tukeminen, neuvonta ja osaamisen lisääntyminen

- Tiedon lisääntyminen muiden maahanmuuttajatyötä tekevien toimijoiden tekevästä työstä ja tarjoamista palveluista paransi kokonaiskuvan saamista maahanmuuttajatyöstä
- Mosaiikki-projektin välittämä informaatio muista hankkeista ja muiden kuntien käytännöistä koettiin hyvänä, tärkeänä ja kiinnostavana. Tämän informaation

tuoma lisäarvo omaan työhön osoittautui kuitenkin haastatteluissa vaikeaksi määrittellä.

- Monikulttuurisuuskoulutukset viranomaisille
- Projektin tekemä työ toimi ”lisäresurssina” helpottaen työntekijöiden omien työtehtävien tekemistä ja lisäksi maahanmuuttajille tarjottavia palveluja kotoutumisen ja työllistymisen edistämiseksi

Lisäksi projektista pysyviksi ja juurrutetuiksi toivottiin alustavan analyysin perusteella seuraavia asioita:

- Maahanmuuttajatyötä tekevien työntekijöiden asiakasasioiden yhteistyöryhmä jatkumisen tarpeellisuus jakoi mielipiteitä. Osa haastatelluista toivoi sitä, osa oli sitä mieltä, että siihen osallistuminen oli vähentynyt.
- Kohtaamispaikka Mosaiikin vakiintuminen pysyväksi toiminnaksi Hyvinkäällä. Maahanmuuttajien kohtaamispaikkaa toivottiin myös Riihimäelle.
- Opastus- ja neuvontapalvelua arkisissa ja esimerkiksi viranomaisten kanssa asiointiin liittyvissä asioissa ja lomakkeiden täyttämässä toivottiin saatavan edelleen apua juuri tällaisesta matalan kynnyksen paikasta.
- Kohtaamispaikkaa hoitavalle tukityöllistetylle nähtiin jatkossakin tarvittavan taustalle paikan organisoinnista vastaavaa tukihenkilöä tai tukiryhmää.
- Ohjaamo, ohjausta opiskeluun ja työelämään liittyvissä asioissa
- Työhönvalmentaja muun muassa auttamaan työkokeilupaikkojen etsinnässä sekä menemään mukaan haastatteluihin ja ensimmäisille työpäiville
- Kaupunkiin maahanmuuttotyöstä vastaava ja ohjaava koordinoija tai toimikunta, joka katsoo maahanmuuttaja-asioita laajemmasta näkökulmasta ja kokonaisuutena.